

Strategije podrške djeci u riziku socijalne isključenosti

Kleščić, Iva

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Rijeci, Sveučilište u Rijeci, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:189:941332>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-17**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Teacher Education - FTERI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI

Iva Klešćić

Strategije podrške djeci u riziku socijalne isključenosti

DIPLOMSKI RAD

Rijeka, 2021.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
UČITELJSKI FAKULTET U RIJECI
Diplomski sveučilišni studij Rani i predškolski odgoj i obrazovanje

Strategije podrške djeci u riziku socijalne isključenosti
DIPLOMSKI RAD

Predmet: Savjetovanje

Mentor: izv. prof. dr. sc. Sanja Skočić Mihić

Student: Iva Kleščić

Matični broj: 02990107254

Rijeka, 2021.

Izjava o akademskoj čestitosti

„Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da sam diplomski rad izradila samostalno, uz preporuke i savjetovanje s mentorom. U izradi rada pridržavala sam se Uputa za izradu završnog rada i poštivala odredbe Etičkog kodeksa za studente/studentice Sveučilišta u Rijeci o akademskom poštenju.“

Iva Kleščić

ZAHVALA

Prvenstveno htjela bi se zahvaliti svojoj mentorici izv. prof. dr. sc. Sanja Skočić Mihić bez čijeg mentorstva ovaj rad ne bi bio moguć. Profesorica je bila veoma susretljiva, uvijek spremna na konzultacije te me veoma dobro vodila u ispunjavanju svih stavki ovog rada.

Htjela bi se zahvaliti svojim roditeljima Igoru i Snježani te sestri Maji, koji su uvijek bili uz mene, ohrabljivali me i podržavali su svim trenutcima života pa i nastajanju ovog rada. Pod stresom znam biti veoma teška osoba, hvala što ste uvijek bili uz mene.

Želim se zahvaliti i svome dečku, Arianu, što je uvijek bio pun razumijevanja, podržavao me i bodrio kroz sve teške trenutke života i ovog rada.

Mojim veoma dobrim i dragim prijateljima, Robinu, Domagoju, Loreni, Lei i Matei, koji su mi pomogli postati osoba koja danas jesam, podržavali me kroz sve, razumjeli da nisam uvijek dostupna te kako je ovaj rad često bio prioritet.

Na posljetku želim se zahvaliti i Učiteljskom fakultetu u Rijeci koji me uvijek tjerao da radim i učim više, da se trudim kako bi dosegla svoje ciljeve i potencijal te me uvijek intelektualno izazivao da budem bolja, razmišljam izvan okvira te da radim na sebi.

Hvala svima, zbog Vas sam postala osoba koja jesam danas.

SAŽETAK

Cilj rada bio je metodom sustavnog pregleda literature analizirati objavljene radove s temom podrške djeci u riziku socijalne isključenosti u bazi World of Science (WOS) u razdoblju od 1999. godine do 2021. godine. Rezultati prikazuju kako djeca imaju veoma pozitivan stav o djeci u riziku socijalne isključenosti. U većini radova subjekti su djeca i njihovi stavovi, misli i osjećaji. Podrška roditelja, odgojitelja i pedijatara je uključena u istraživanja. Međutim nisu pronađeni izvori ili strategije pomoći djeci u riziku socijalne isključenosti.

Ključne riječi: djeca, socijalna isključenost, djeca u riziku, podrška

ABSTRACT

The aim of the paper was to analyze the published papers on the topic of support for children at risk of social exclusion in the World of Science (WOS) database in the period from 1999. to 2021. The results show that children have a very positive attitude towards children at risk of social exclusion. In most papers, the subjects are children and their attitudes, thoughts and feelings. The support of parents, educators and pediatricians is included in the research. However, no sources or strategies have been found to help children at risk of social exclusion.

Key words: children, social exclusion, children at risk, support

Sadržaj

1. UVOD.....	- 1 -
1.1. Socijalna isključenost.....	- 2 -
1.1.1. Dimenzije socijalne isključenosti	- 4 -
1.1.2. Bronfenbrennerova teorija ekoloških sustava	- 8 -
1.1.3. Djeca u riziku socijalne isključenosti	- 12 -
1.1.4. Djeca predškolske dobi u riziku socijalne isključenosti	- 15 -
1.2. Strategije podrške djeci i roditeljima u riziku socijalne isključenosti	- 18 -
1.2.1. Strategije podrške djeci i roditeljima u sustavu	- 19 -
1.2.2. Strategije podrške djeci i roditeljima izvan sustava	- 22 -
1.3. Pregled istraživanja	- 24 -
2. PROBLEM I CILJ RADA.....	- 25 -
3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA.....	- 26 -
3.1. Istraživačka pitanja	- 26 -
3.2. Kriteriji izbora radova i procedura	- 27 -
3.3. Kriteriji za uključivanje i isključivanje.....	- 28 -
3.4. Ekstrakcija podataka.....	- 29 -
3.5. Sinteza podataka	- 30 -
4. REZULTATI	- 31 -
4.1. Broj objavljenih radova u razdoblju od 1999. godine do 2021. godine u bazi WOS ...	- 31 -
4.2. Geografska zastupljenost država autora u publiciranim radovima.....	- 33 -
4.3. Časopisi u kojima su objavljeni radovi	- 35 -
4.4. Vrste i dizajni objavljenih radova.....	- 37 -
4.4. Ključne riječi navedene prema godini izdanja publikacije	- 38 -
4.5. Ciljevi istraživanja	- 42 -
4.6. Sudionici istraživanja	- 45 -
4.7. Mjerni instrumenti korišteni u istraživanjima.....	- 47 -
4.8. Zastupljenost podrške u istraživanjima	- 50 -
4.9. Rezultati dobiveni provedenim istraživanjima	- 52 -
5. ZAKLJUČAK	- 55 -
6. LITERATURA.....	- 58 -

7. PRILOZI	- 64 -
------------------	--------

1. UVOD

Socijalna isključenost je višedimenzionalan pojam te osobe koje su u riziku socijalne isključenosti mogu biti isključene iz različitih područja društvenog života što može utjecati na njihovo emocionalno stanje.

Socijalna isključenost je termin koji je slabo istražen u Republici Hrvatskoj a posebno u sustavu ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Pojmovi socijalna isključenost, djeca u riziku socijalne isključenosti ili strategije pomoći djeci u riziku socijalne isključenosti ne spominju se u Nacionalnom kurikulumu za rani i predškolski odgoj i obrazovanje (2015), Hrvatskom pedagoškom standardu predškolskog odgoja i naobrazbe (2010) i, Zakonu o predškolskom odgoju i obrazovanju (98/2019).

U ovom radu prikazani su termini socijalna isključenost, siromaštvo, klasificiranje bioloških, socijalnih, ekonomskih čimbenika rizika socijalne isključenosti, kategorije djeca u riziku socijalne isključenosti i strategije podrške djeci u riziku socijalne isključenosti.

Metodom sustavnog pregleda literature analizirano je 19 radova iz WOS (World of Science) baze na temu pružanja podrške djeci koja su u riziku socijalne isključenosti.

1.1. Socijalna isključenost

Povijest socijalne isključenosti veže se uz period nakon drugog svjetskog rata u kojem dominira ekonomska nesigurnost i brojni ljudi zavise o državnim i nedržavnim programima kako bi preživjeli (Šućur, 1995).

Korijen riječi je u francuskom jeziku (*les exclus*) a prva osoba koja ga je definirala je Reneu Lenoir (1976; prema Šućur 1995). Kao državni tajnik zadužen za državne poslove u Chiracovoj vladi istaknuo je da 1/10 francuskog stanovništva isključena i to socijalno nezaštićene osobe i grupacije kao: „*mentalno retardirane, fizički neprilagođene (hendikepirane i invalide) i socijalno neprilagođene (zlostavljanu djecu, ovisnike, delinkvente, nezaposlene i osobe s nedovoljnim prihodima, psihijatrijske bolesnike, alkoholičare, ljude sklone samoubojstvu, marginalne i asocijalne osobe)* (Lenoir, 1976:10-16,161-164 prema Šućur, 1995;224).

Pojam socijalne isključenosti kompleksnog je opsega, poistovjećuje se sa siromaštvom, marginalizacijom i deprivacijom, nije teorijski i empirijski potvrđen (Šućur, 2006).

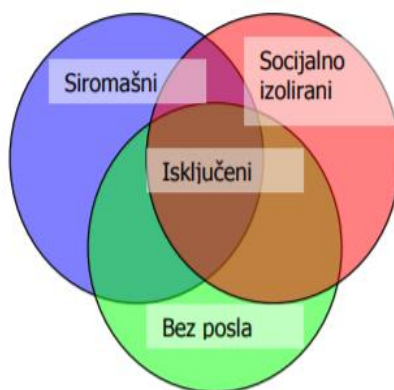
Iako se socijalna isključenost kao veoma širok koncept, često povezuje sa pojmom siromaštvo, ova dva pojma nisu istoznačnice. Siromaštvo se smatra jednodimenzionalnim konceptom jer podrazumijeva financijsku odnosno materijalnu komponentu života i njezin nedostatak, dok je socijalna isključenost višedimenzionalna jer podrazumijeva deprivaciju u području financija ali i obrazovanja, stanovanja, zaposlenja, socijalnih veza, političkog odlučivanja i slično. (Šućur, 2006).

Šućur (2006) predlaže korištenje termina multidimenzionalna deprivacija koji se smatra rastućim problemom u društvu današnjica. Deprivacija se može još definirati kao uskraćenost ili lišenost, koristi se većinom kada se govori o nezadovoljenim ili nepodmirenim ljudskim potrebama. Različiti su uzroci depriviranosti većinom su vezani za nedostatak materijalnih resursa ili nezadovoljavanje emotivnih potreba.

„Pojedinci koji žive u objektivno lošijim životnim okolnostima mogu imati manji osjećaj depriviranosti nego pojedinci koji žive u boljim životnim prilikama. Relativno

deprivirana osoba je nezadovoljna jer se osjeća zakinutom u odnosu na neku referentnu grupu. “ (Šućur, 2006; 132).

Definirati isključenost je veoma teško zbog njezine višedimenzionalne strukture. Šućur (2006) smatra kako definirati isključenost se može učiniti samo na relativan način. Definirati socijalnu isključenost na relevantan način podrazumijeva da se prava, životne situacije, uvjeti pojedinca ili neke skupine analiziraju u odnosu na ostatak društva (Slika 1).

Slika 1. Vizualni prikaz socijalne isključenosti (Matković i Štulhofer, 2006;2)

1.1.1. Dimenzije socijalne isključenosti

Levitas i suradnici (2007), Bohnke (2001), Kunz (2003), Poggi (2003) i drugi navode kako se istraživači ove teme razlikuju u mišljenjima o dimenzijama socijalne isključenosti. Područja koja se navode kao dimenzije ovise o tome čiju socijalnu isključenost istražujemo: mladi i djeca, stari, radno aktivno stanovništvo, ukupno stanovništvo i slično.

Kronauer (1998) imenuje šest dimenzija socijalne isključenosti: *(1) isključenost iz tržišta rada, (2) ekonomska isključenost, (3) kulturna isključenost, (4) socijalna izolacija, (5) prostorna isključenost i (6) institucionalna isključenosti.*

Bohnke (2001) navodi jedanaest dimenzija bitnih za socijalnu isključenost: *(1) tržište rada, (2) životni standard, (3) financijsko siromaštvo, (4) stanovanje, (5) obrazovanje, (6) rezidencijalno područje, (7) socijalni odnosi, (8) politički angažman, (9) anomija, (10) anksioznost i (11) dugoročno loši životni uvjeti.*

EU (Laekenski indikatori) (2001) navode četiri dimenzije socijalne isključenosti: *(1) financijsko siromaštvo, (2) tržište rada (zaposlenost), (3) zdravlje, (4) obrazovanje.*

Tsakloglo i Papadopoulos (2002) ističu četiri dimenzije: *(1) financijsko siromaštvo, (2) životni uvjeti, (3) nužne životne aktivnosti i potrepštine te (4) socijalni odnosi.*

Burchardt i sur. (2002) navode četiri dimenzije: *(1) potrošnja, (2) proizvodnja, (3) politički angažman, (4) socijalna interakcija.*

Kunz (2003) smatra kako su najbitnije četiri dimenzije koje dovode do socijalne isključenosti: *(1) financijski kapital, (2) ljudski kapital, (3) socijalni kapital, (4) fizički kapital.*

Poggi (2003) smatra da su *(1) bazične potrebe, (2) dohodak, (3) kvaliteta života, (4) stanovanje, (5) socijalni odnosi, (6) zdravlje, (7) ekološki uvjeti i (8) tržište rada* dimenzije bitne za socijalnu isključenost.

Gallie i Paugam (2004) navode sljedeće tri dimenzije: *(1) tržište rada, (2) siromaštvo i (3) socijalna izolacija.*

Briselska matrica socijalne isključenosti (Levitas i sur., 2007) definira socijalnu isključenost kroz tri dimenzije i 10 kategorija (Slika 2).

Slika 2. Vizualni prikaz dimenzija socijalne isključenosti prema Levitas i sur. (2007).

Levitas i suradnici (2007) opisuju deset kategorija socijalne isključenosti u tri dimenzije: kvaliteta života, sudjelovanje i resursi, i oni se odnose na djecu, mlade, radničku klasu i stariju populaciju.

Prethodno navedene dimenzije različitih autora analizirati će se prema dimenzijama i kategorijama Briselske matrice socijalne isključenosti (Levitas i suradnici, 2007).

U Tablici 1. prikazane su dimenzije socijalne isključenosti autora prema dimenzijama Bristolske matrice.

Tablica 1.: Dimenzije socijalne isključenosti različitih autora prema dimenzijama Bristolske matrice

BM	Dimenzija	Pojam	Autor
SUDJELOVANJE	Socijalna dimenzija	Socijalna izolacija	Kronauer (1998); Gallie i Paugam (2004)
		Socijalni odnosi	Bohnke (2001), Tsakoglou i Papadopoulos (2002); Poggi (2003)
		Socijalna interakcija	Burchardt i sur. (2002)
		Socijalni kapital	Kunz (2003)
	Političko društvena dimenzija	Institucionalna isključenost	Kronauer (1998)
		Prostorna isključenost	
		Fizički kapital	Kunz (2003)
		Ljudski kapital	
	Kulturna dimenzija	Kulturna isključenost	Kronauer (1998)
	Ekonomska dimenzija	Tržište rada	Bohnke (2001), EU (2001), Poggi (2003)
KVALITETA ŽIVOTA	Okruženje	Stanovanje	Poggi (2003)Bohnke (2001)
		Rezidencijalno područje	Bohnke (2001)
		Dugoročno loši životni uvjeti	
		Životni uvjeti	Tsakoglou i Papadopoulos (2002)
		Nužne životne aktivnosti i potrepštine	
		Bazične potrebe	Poggi (2003)
		Kvaliteta života	
	Zdravlje i dobrobit	Zdravlje	Poggi (2003), EU (2001)
		Ekološki uvjeti	Poggi (2003)
		Anksioznost	Bohnke (2001)
RESURSI	Materijalni i financijski resursi	Isključenost iz tržišta rada	Kronauer (1998)
		Ekonomska isključenost	
		Financijsko siromaštvo	EU (2001), Bohnke (2001), Tsakoglou i Papadopoulos (2002)
		Potrošnja	
		Proizvodnja	Burchardt i sur. (2002)
		Financijski kapital	
		Dohodak	Poggi (2003)
		Siromaštvo	Gallie i Paugam (2004)

	Obrazovanje i vještine	Obrazovanje	EU (2001), Bohnke (2001)
--	---------------------------	-------------	-----------------------------

Legenda: BM- dimenzije Bristolske matrice

Kao što je vidljivo iz Tablice 1. brojni čimbenici i dimenzije socijalne isključenosti različitih autora klasificirani su prema dimenzijama Bristolske matrice. Najzastupljenije dimenzije su: socijalna izolacija, socijalni odnosi, tržište rada i financijsko siromaštvo koje navode po tri autora, dok pojmove: socijalna izolacija, stanovanje, zdravlje i obrazovanje navode po dva autora.

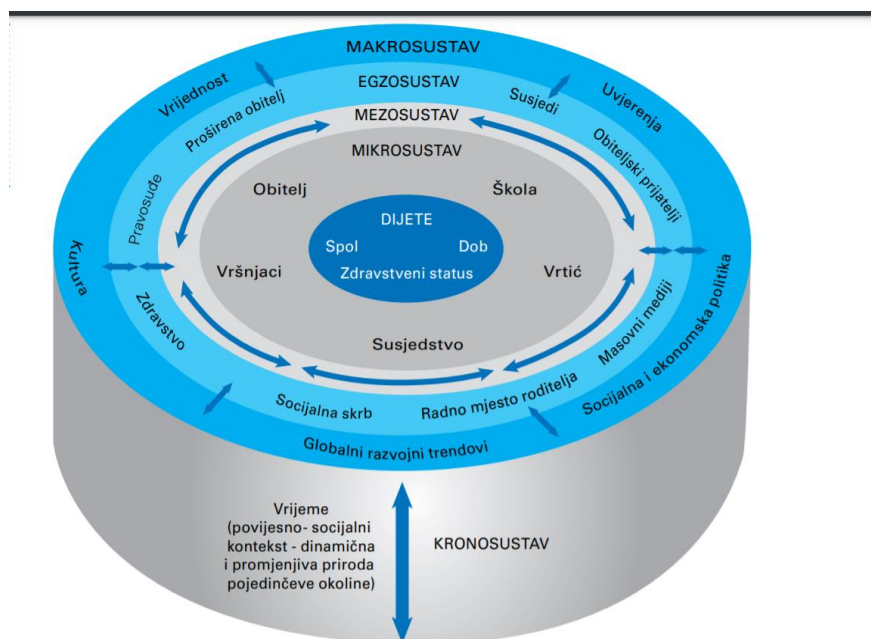
1.1.2. Bronfenbrennerova teorija ekoloških sustava

Urie Bronfenbrenner utemeljitelj je teorije ljudskog razvoja u ekološkim sustavima u kojoj je istaknut značaj okruženja za razvoj djeteta. Jedan je od najvećih i najpoznatijih psihologa i istraživača iz područja razvojne psihologije, podrijetlom iz Rusije, sa 6 godina s obitelji doselio se u Ameriku, a preminuo je 2005 godine (Harkonen 2007).

Ekologija u vezi s biologijom uči o tome kako su živa bića ovisna o njihovom okruženju odnosno ekološkom sustavu. Bronfenbrenner je učio o vezi između čovjeka i okruženja te je 1979. objavio svoj rad i kasnije knjigu Ekologija ljudskog razvoja, kojom objašnjava ljudsku socijalizaciju. Bronfenbrenner (1979; prema Harkonen, 2007) je učeći i promatrajući socijalizaciju, imao mogućnost uvidjeti kako djeca polako postaju ravnopravni članovi društva. Svoju teoriju kreirao je obzirom na postojeću teoriju Kurta Lewina o ljudskom ponašanju.

Dječju biologiju naziva primarnim mikrookruženjem te smatra da je ona gorivo dječjeg razvoja. Smatra kako su razvoj i socijalizacija rezultat raznih čimbenika koji se nalaze u našem okruženju. Hess i Schultz (2008) navode kako bi pravilno razumjeli ovu teoriju moramo razumjeti 3 pretpostavke a to su: (1) osoba je aktivni sudionik koji vrši utjecaj na svoju okolinu, (2) okolina tjera osobu da se prilagodi njezinim uvjetima i ograničenjima, (3) okolina sastoji od cjelina različite veličine koje su smještene jedne u drugoj u njihovim recipročnim vezama i mikro-, mezo-, egzo-, i makro sustavima.

Treba naglasiti da ljudski razvoj ne smatra linearnom progresijom već veoma spiralnom i nepredvidljivom komponentom čovjekova života. Smatra se i da kada osoba odraste linija ne postaje linearna već je tijekom cijelog života spiralna progresija.

Slika 3. Predstavlja vizualnu predodžbu Bronfenbrennerovih ekoloških sustava (UNICEF, 2015).

Prvi koncentrični krug u razvoju je mikrosustav. On se smatra obrascem aktivnosti, uloga i međuljudskih odnosa koje doživljava osoba u razvoju u svakodnevnim interakcijama licem u lice s okruženjima s određenim fizičkim i materijalnim značajkama a sadrže i druge osobe s naglašenim karakteristikama, temperamentima, osobnostima i sustavima vjerovanja (Harkonen, 2007).

Harkonen (2007; prema Berk 2000) smatra kako je mikrosustav djetetu najbliže okruženje koje uključuje strukture s kojima je dijete u izravnom kontaktu. Komunikacija u ovom sustavu je dvosmjerna a odnosi se na komunikaciju od djeteta i prema djetetu na sljedeći način: (1) roditelji neposredno i posredno utječu na djetetove stavove i mišljenja i; (2) dijete također može utjecati na stavove i mišljenja svojih roditelja. Navedena dvosmjerno utjecajna komunikacija postojana je u svim kategorijama okruženja i smatra se ključnim konceptom u ovoj teoriji, jer ima najveći i najjači utjecaj na dijete i njegov razvoj.

Mikrosustav se sastoji od najbližih čimbenika u djetetovom okruženju kao što su djetetov dom, vrtićka skupina, djeca na igralištu, učenici razreda, bliža rodbina, članovi sportskih klubova ili hobby klubova u koje je dijete uključeno. Također uključuje

zajednicu ili susjedstvo u kojem dijete živi te religijski oblik koji pohađa. Prema definiciji sva okruženja u kojima je dijete aktivni sudionik su dijelovi njegovog mikrosustava.

Drugi koncentrični sustav jest mezosustav kojeg čine mikrosustavi koji obuhvaćaju veze i procese koji se odvijaju između dvije ili više elemenata mikrosustava. Primjerice odnosi između doma i škole, škole i radnog mjesta i slično te je veoma bitno da se mikrosustavi usuglase kako se ne bi kršili međusobno te napravili kontra efekt i loše utjecali na razvoj djeteta (Harkonen, 2007).

Treći sustav u ovoj teoriji jest egzosustav koji obuhvaća povezivanja i procese koji se odvijaju između dvije ili više postavki, od kojih barem jedna većinom ne sadrži dijete u tim povezivanjima i procesima odvijaju se događaji koji utječu na dijete, a to je odnos između doma i radnog mjesta njegovog roditelja, dok za roditelja to je odnos između škole i susjedske grupe i slično. Harkonen (2007) navodi da je ovaj podsustav veoma kompleksan jer ga se često na krivi način interpretira i razumije, pojednostavljeno rečeno radi se o interakciji dva sustava u kojem u jedan dijete pripada poput svog doma, a u drugi ne pripada poput radnog mjesta njegovog roditelja. U ovom slučaju okruženje broj dva dakle radno mjesto roditelja djeteta iako dijete nije uključeno u njega ono neposredno utječe na dijete kroz roditeljevo radno vrijeme, prirodu posla i slično.

Četvrti sustav jest makrosustav koji se sastoji od svih uzoraka sustava dakle mikro-, mezo- i egzosustava koji su karakteristični za određenu kulturu, potkulturu ili neki drugi širi društveni kontekst. Poseban osvrt se stavlja na razvojno-poticajne sustave vjerovanja, resurse, opasnosti, životne stilove, prilike i mogućnosti životnog toka kao i obrasci društvene razmjene koji su ugrađeni u svaki od navedenih sustava. Brojni autori makrosustav smatraju društvenim nacrtom za određenu kulturu, supkulturu ili neki drugi širi društveni kontekst u kojem se dijete nalazi (Harkonen, 2007). Hess i Schultz (2008) navode važnost konteksta u kojem se osoba nalazi kao bitni faktor za razumijevanja osobe.

Harkonen (2007; prema Berk 2000) smatra kako ovaj sustav ima najviše slojeva za dijete, odnosno iako nema točno određen okvir sastoji se od brojnih zakona, tradicija i kulturalnih vrijednosti za dijete. Razlike u makrosustavima su vidljive samo kada se

promatraju djela ili mladi ljudi koji su odrasli u različitim mikrosustavima te tada imamo mogućnost uvidjeti pravi utjecaj sustava na razvoj djeteta te razlike među njima.

Kronosustav je sustav peti sustav koji je Bronfenbrenner naknadno dodao u svoju teoriju ekoloških sustava i predstavlja opis evolucije, razvoja ili putanje razvoja vanjskih sustava u vremenu. Pokriva kratko ili dugo vremensko razdoblje (Harkonen, 2007) a važnost se pridaje vremensko odrednici jer vrijeme utječe na naše iskustvo i čovjekov razvoj (Hess i Schultz, 2008).

1.1.3. Djeca u riziku socijalne isključenosti

Djeca su veoma nježan sloj društva koji je posebno ugrožen porastom siromaštva i socijalne isključenosti te je to značajan društveni, politički i gospodarski problem u Republici Hrvatskoj koji je često zanemaren. Siromaštvo za djecu predstavlja značajan rizik za socijalnu isključenost kao i pojavu niza psihosocijalnih rizika za djecu koja uključuju poteškoće sa završavanjem obrazovanja kao i stjecanje razine obrazovanja koja djetetu može pružiti bolju i vedriju budućnost (Ajduković i Rimac, 2017).

„Najčešći okvir za mjerenje dobrobiti djeteta sadrži sljedeće dimenzije: (1) ekonomski status obitelji, (2) zdravlje djeteta, (3) stanovanje i lokalna zajednica, (4) obrazovanje, (5) socijalni odnosi – odnosi s obitelji i vršnjacima, (6) sigurnost djeteta, (7) rizična ponašanja, (8) slobodno vrijeme, (9) aktivno sudjelovanje u društvu, (10) subjektivna dobrobit.“ (Klatečki Radović i sur., 2017; 203).

Kvaliteta vršnjačkih odnosa, važnost prihvaćanja od strane prijatelja i očuvanje dostojanstva djece i mladih iz loših socijalnih situacija smanjuje rizik socijalne isključenosti djece i mladih (Klatečki Radović i sur., 2017). Isti autori navode da ovi djeca i mladi u Republici Hrvatskoj vide u prijateljima veliku pomoć i podršku i često im posude nekoliko kuna. Važnost se pridodaje neetiketiranju djece s financijskim problemima i poštovanje njihove diskrecije kao bitan faktor smanjivanja rizika socijalne isključenosti.

Loši socijalni uvjeti očituju se i negativnim utjecajem na zdravlje. Mladi i djeca razumiju važnost zdravlja no ističu kako su lijekovi veoma skupi i kako si ih često nisu u mogućnosti priuštiti. Također bitan problem, prema Klatečki Radović i sur. (2017), je nedostupnost usluga mladima što se očituje kroz nedostupnost usluga i aktivnosti za mlade u siromašnijim zajednicama, primjerice nedostupnost kompjutera i pristupa internetskoj mreži koji su prijeko potrebni za obrazovanje kao i komunikaciju. Smatraju kako škole ne razumiju teškoće koje prolaze ove obitelji kako bi djeci omogućili sve potrebno te da su veoma nezadovoljni svojim statusima u školi, smatraju se podcijenjenima zbog svojih odabira i uvjeta u kojima žive.

U Republici Hrvatskoj novčana pomoć koja se pruža obiteljima lošijih ekonomskih statusa (socijalna novčana pomoć) nije dostatna za dijete da izađe iz začaranog kruga siromaštva i rizika socijalne isključenosti već je namijenjena pukom preživljavanju djeteta i njegove obitelji (Ajduković i Rimac, 2017). Prema Zakonu o socijalnoj skrbi (2013, 2014, 2015, 2016, 2017,) propisuje se minimalna novčana naknada od 800,00kn mjesečno pomoći samcima koji nisu u mogućnosti podmiriti svoje osnove životne potrebe, dok je osnovica za dijete 320,00kn na mjesečnoj bazi bez obzira na dječju starosnu dob. Stoga su, prema Kletečki Radović i sur. (2017), ugrožena djeca ponajviše u obrazovanju jer s navedenim iznosom nemoguće je potkrijepiti njihove potrebe školovanja.

Bouillet i Domović (2021) prikazuju tri dimenzije i kategorije socijalne isključenosti koje su vezane za djecu rane i predškolske dobi. Prvi je Childhood Vulnerability Data (Engleska, 2002) te oni navode: *„djeca u kućanstvima s višestrukim rizicima (npr. tzv. toksičan trio: obiteljsko nasilje, ovisnosti i psihičke bolesti), djeca u kućanstvima izložena obiteljskom nasilju, djeca u kućanstvima u kojima postoje problemi mentalnog zdravlja, djeca u kućanstvima u kojima postoje problemi s uživanjem droga i alkohola, djeca koja žive u uvjetima siromaštva, djeca koja žive u prenapučenim prostorima, djeca s posebnim odgojno-obrazovnim potrebama, djeca - korisnici usluga socijalne zaštite, djeca u riziku od beskućništva ili beskućnici, djeca koja nisu uključena u obrazovne ustanove“* (Bouillet i Domović, 2021.;8).

Drugi jest East Renfrewshire Child Protection Committee's Vulnerable Children & Young People (Škotska 2003) koji navodi: *„djeca uključena u prostituciju i druge oblike seksualnog zlostavljanja, djeca izložena obiteljskom nasilju, djeca odvojena iz obitelji temeljem zakona, djeca roditelja –ovisnika o drogama, djeca izložene riziku zbog svoje etničke, manjinske ili kulturalne pripadnosti, djeca s teškoćama u razvoju, psihičkim bolestima i djeca koja trebaju dodatnu podršku, djeca registrirana u registrima za zaštitu djece, beskućnici, djeca – tražitelji azila, djeca – izbjeglice“* (Bouillet, Domović, 2021;8).

Treći izvor su Jolping i Vincent (2016) koji indikatore ili dimenzije dijele u tri kategorije: (1) indikatori na razini djeteta su: *„problemi u ponašanju, zdravstvene teškoće, pretilost ili neuhranjenost, kašnjenje u fizičkom ili psihičkom razvoju, involviranost u*

vršnjačko nasilje, nerazvijene higijenske navike, slabo samopouzdanje, ozljeđivanje i dr.“ (Bouillet i Domović, 2021: 8), (2) indikatori na razini roditelja/skrbnika: „neprimjerena skrb o djetetu (neodgovornost, neprimjeren odnos prema djetetu ...), zdravstvene teškoće (psihičke bolesti, ovisnosti, invaliditet, kronične bolesti ...), neredovita primanja i nezaposlenost roditelja“ (Bouillet i Domović, 2021.;8) i (3) indikatori na razini društva: „siromaštvo, beskućništvo, loši uvjeti u mjestu stanovanja (susjedstvu), problemi u društvenim odnosima“ (Bouillet i Domović, 2021.;8) .

1.1.4. Djeca predškolske dobi u riziku socijalne isključenosti

Zakonom o predškolskom odgoju i obrazovanju (NN,10/1997,107/2007, 94/2013) uređena je djelatnost ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj te se navodi kako se obrazovanje i skrb o djeci predškolske dobi ostvaruje programima odgoja, obrazovanja, zdravstvene zaštite, prehrane i socijalne skrbi te se odnosi na djecu od šest mjeseci do polaska u osnovnu školu. Eceea (2012) navodi da je dijete predškolske dobi upisano u djelatnost odgoja i obrazovanja djece predškolske dobi koje se najčešće odvijaju u dječjim vrtićima jer se oni smatraju predškolskom ustanovom.

„Program predškole je obvezni program odgojno-obrazovnoga rada s djecom u godini dana prije polaska u osnovnu školu tijekom kojeg djeca razvijaju vještine, navike i kompetencije koje će im pomoći u prilagodbi na nove uvjete života, rasta i razvoja u školskom okruženju“¹

Prema Unicef (2015) djeca predškolske dobi koja su u većem riziku od siromaštva su u najvećem riziku socijalne isključenosti. Rizik od siromaštva djeci predškolske dobi ovisi o zaposlenosti, zdravstvenom statusu obrazovanju roditelja kao i vrsti naselja u kojoj obitelj živi, broju ovisne djece u obitelji te tipu obitelji u kojoj se dijete nalazi.

Djeca u većem riziku i najnepovoljnijoj situaciji su ona koja žive u kućanstvu ili obitelji bez zaposlenih osoba dakle na socijalnoj pomoći ili u kućanstvu gdje se roditelji ili skrbnici bave poljoprivredom jer tipično oni imaju manje novčane prihode. Unicef (2015) navodi i zdravstveni status roditelja i skrbnika u kućanstvu kao faktorom koji također može predstavljati rizik obzirom da osobe koje su lošijeg zdravlja, kronično oboljele nisu u mogućnosti pronaći posao te nisu ni u stanju raditi.

Djeca koja žive u obiteljima nižih financijskih mogućnosti nisu uvijek u mogućnosti konzumirati pravilnu prehranu na svakodnevnoj bazi a ponekad ni osnovnu prehranu poput svježeg voća, povrća, mesa, ribe ili vegetarijanskog nadomjeska. Dok u

¹ Citirano sa stranice: <https://gov.hr/moja-uprava/obrazovanje/predskolski-odgoj-i-obrazovanje/program-predskole/216>

dječjem vrtiću i ustanovama ranog i predškolskog odgoja posvećuje se velika pažnja djetetovoj prehrani.

Često djeca slabijih imovinskih prilika nose posuđenu, dobivenu ili naslijeđenu odjeću i obuću. Unicef (2015) navodi kako nažalost obitelji u posebno nepovoljnim situacijama svojoj djeci ne mogu priuštiti ni osnove poput kaputa ili primjerene obuće. Ovisno u zajednici u kojoj dijete živi ima mogućnost rizika socijalne isključenosti jer se smatra nižim slojem što također utječe na djetetovo samopouzdanje i njegove slike o sebi. Ovdje postoji i mogućnost „bullyinga“ od strane druge djece što također loše utječe na djetetovu sliku o sebi.

Unicef (2015) ističe da su u posebnom riziku socijalne isključenosti djeca romske nacionalne manjine u Republici Hrvatskoj jer su u većoj deprivaciji s obzirom na mogućnost posjedovanja vlastita kreveta, igraćaka edukativnih materijala i slično. Također, znatno su manje izložena aktivnostima i interakcijama kojima se potiče djetetov kognitivni razvoj i vještine. Poražavajući podatak jest da 1/3 djece romske nacionalnosti te 15% djece s teškoćama u razvoju ne posjeduju slikovnice, a kućanstvo posjeduje manje od 10 knjiga općenito, što onemogućuje primjereni razvoj.

Obitelji u riziku socijalne isključenosti i u riziku siromaštva potrebna je socijalna podrška jer ona pridonosi emocionalnoj dobrobiti djeteta ublažava njegovo suočavanje sa stresom i ukazuje na socijalne uloge. Djetinjstvo se smatra veoma burnim razdobljem jer dijete prolazi različite fizičke, emocionalne i socijale promjene i u suočavanju s njima nekim roditeljima može biti potrebna podrška (Unicef, 2015). Dijete treba iskustvo kako u svojoj okolini ima brojne ljude na koje se može osloniti i u kojima može pronaći podršku poput roditelja, članova šire obitelji, vršnjaka, stručnjaka koji su uvijek tu u slučajevima teškoća.

Europska unija je 2010. godinu proglasila Europskom godinom protiv siromaštva i socijalne isključenosti, a glavni cilj ovog pokreta bio je suzbiti siromaštvo i socijalnu isključenost kod djece jer se pokazalo kako ekonomska kriza najgore pogađa djecu i mlade².

² Preuzeto sa <https://dijete.hr/djeca-u-riziku-od-siromatva-i-socijalne-iskljuenosti/>

Šućur (2006) navodi da je svrha ublažavanja socijalne isključenosti veći stupanj ostvarivanja socijalne integracije. Politika koja se bavi smanjivanjem ili sprječavanjem isključenosti podrazumijeva kombiniranje socijalnih i ekonomskih mjera.

1.2. Strategije podrške djeci i roditeljima u riziku socijalne isključenosti

Socijalno uključivanje prema Šućur (1995) i Jurčević- Lozanić (2011) je pojam suprotan socijalnom isključivanju te se odnosi na uključivanje ljudi u društvo. Također podrijetlom iz Francuske gdje je 1972. ustanovljena tzv. *potpora za uključivanje* namijenjena boljoj mobilnosti mladih radnika, a 1975. se zakonom je uređeno profesionalno uključivanje u društvo osoba s invaliditetom.

Kroz povijest pojavili su se različiti su programi koji su nastojali poboljšati socijalno isključenim osoba povratak u društvo te je veoma značajan bio onaj u kojem su se osnivala poduzeća koja su za cilj imala pomoći socijalno isključenim osobama uključujući ih u društvo kroz rad. Prema Šućur (1995) 80-ih godina se donijela mjera koja je označavala minimalan prihod za socijalno uključivanje, te se u tri godine djelovanja uključilo preko dva milijuna ljudi.

"U uobičajenom smislu, uključivanje se sastoji u integraciji individue ili grupe u širu socijalnu sredinu. Ono se razlikuje od integracije, procesa putem kojeg individua ili grupa urasta u novi kolektivitet radi eventualnog stvaranja nove cjeline" (MacClouf, 1991:2).

U ovom radu predstavljene su strategije podrške djeci i roditeljima u sustavu te izvan sustava.

1.2.1. Strategije podrške djeci i roditeljima u sustavu

Strategije koje se odnose na podršku djeci i roditeljima u riziku socijalne isključenosti oskudno su istražene. Vlada Republike Hrvatske je u kolovozu 2002. godine donijela prijedlog po imenu Program borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti (Vlada RH, 2002). Dokument je veoma opširan te se sastoji od poglavlja: Uvod, Koncepti siromaštva i socijalne isključenosti, Pokazatelji objektivnog i subjektivnog siromaštva te nejednakosti u Hrvatskoj, Prikaz postojećeg stanja, Prijedlozi mjera, Praćenje podataka relevantnih za mjerenje siromaštva, Praćenje provedbe mjera u borbi protiv siromaštva i isključenosti.

Obzirom da je socijalna isključenost višedimenzionalan problem, sustav socijalne pomoći nije dovoljan za njezino ublažavanje. Kako bi se osobi moglo najbolje pomoći potrebno je da svi sustavi zajednički rade i surađuju u rješavanju ovog problema. Status nezaposlenosti roditelja uvelike utječe na djecu i obitelji. Tako Vlada RH (2002) navodi usmjerenost na zamjenu socijalne pomoći s radnim pristupom, kao i važnost uključivanja osoba sa invaliditetom u program zapošljavanja.

U nekim državama obitelji s djecom koji su u lošijim financijskim situacijama često nemaju mogućnost pristupa zdravstvu što je za djecu u razvoju veoma opasno. U Republici Hrvatskoj Zakonom o zdravstvenom osiguranju riješen je taj problem te svako dijete u dobi od 0 do 18 godina ima mogućnost besplatno pristupiti zdravstvenoj njezi i skrbi (Vlada RH, 2002).

U obrazovanju (Vlada RH, 2002) propisane su mjere: (1) uključivanja djece i mladih u riziku od siromaštva i u riziku socijalne isključenosti u redovite programe u sustavu odgoja i obrazovanja, počevši od dječjeg vrtića, osnovna škola, srednja škola te u skladu s mogućnostima više fakultetsko obrazovanje, (2) uključivanje djece i mladeži s teškoćama u razvoju u odgojno-obrazovne ustanove u skladu s njihovim mogućnostima i (3) smanjenje stope školskog neuspjeha i smanjenje stope napuštanja srednje škole.

Mjere u sektoru socijalne pomoći i skrbi uključuju: (1) intenzivniji rad i suradnje sa službom za zapošljavanje kako bi se razvili programi za stjecanje školske spremne, kvalifikacija i vještina i slično za osobe koje su teško zapošljive, (2) poticanje

nezaposlenih osoba za traženje posla, prihvaćanje poslova i slobodnih radnih mjesta u skladu sa stručnom spremom i kvalifikacijama kao i poticanje društveno korisnog rada. Minimalni dohodak je onaj dohodak koji vlada svake države ponaosob određuje kao dovoljan i prihvatljiv za minimalni standard života. Suradnja sa nevladinim i humanitarnim organizacijama mogla bi pomoći brojim ljudima loših finansijskim mogućnosti unutar i izvan njih jer djelovanje većeg broja organizacija dovodi do bolje socijalne pomoći. Predlaže se umanjena novčana pomoć za ljude koji su se uspjeli zaposliti u prvih nekoliko mjeseci zaposlenja kako bi mogli se naučiti živjeti i to održavati.

Novi dokument Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj (2014.-2020.) koji je Vlada RH je 2014. godine izdala točno navedene skupine osoba koje su ugrožene te tko u njih pripada :

„- isključenost s obzirom na ekonomski status (siromašni, nezaposleni, posebice dugotrajno nezaposleni, beskućnici, povratnici i raseljene osobe, migranti, posebice azilanti i stranci pod supsidijarnom zaštitom, osobe koje žive na otocima i u ruralnim predjelima); - isključenost s obzirom na obiteljsku strukturu (samačka kućanstva, jednoroditeljske obitelji, djeca bez roditeljske skrbi, obitelji s više od dvoje djece); - isključenost s obzirom na identifikaciju (nacionalne/etničke/rasne/vjerske manjine, spolne i rodne manjine); - isključenost s obzirom na dob (djeca, mladi i starije osobe i umirovljenici); - isključenost s obzirom na počinjenje zločina (zatvorenici/e i bivši zatvorenici, dijete i mlada punoljetna osoba s poremećajima u ponašanju, žrtve zločina, posebice žrtve trgovanja ljudima i žrtve obiteljskog nasilja); - isključenost s obzirom na obrazovanje (osobe s nižim stupnjevima obrazovanja, mladi koji su prerano prekinuli obrazovanje); - isključenost s obzirom na zdravstveno stanje (psihički oboljele osobe, osobe zaražene HIV/AIDS-om i hepatitisom C, osobe s problemom ovisnosti o alkoholu, kocki i opojnim drogama, osobe oboljele od genetskih i kroničnih bolesti); - isključenost s obzirom na invaliditet (osobe s tjelesnim i senzoričkim invaliditetom, osobe s mentalnim/intelektualnim teškoćama)“ (Vlada RH, 2014: 13).

Vlada RH (2014) je razvila tri strategije za smanjenje socijalne isključenosti a odnose se na osiguravanje uvjeta kako bi se osobe uspješno borile protiv siromaštva i

socijalne isključenosti što bi trebalo pridonijeti smanjenju nejednakosti u društvu, osiguravanje uvjeta kako bi se spriječio nastanak novih kategorija siromašnih te smanjenje broja siromašnih i važnost uspostavljanja koordiniranog sustava potpore osobama i skupinama koje su u riziku siromaštva i socijalne isključenosti kao i sustava praćenja i evaluacije.

Treba istaknuti kako je uključivanje djeteta u najranijoj dobi u sustav obrazovanja od ključne važnosti za djetetov daljnji uspjeh u sustavu. Najavljeno uvođenje obveznog predškolskog obrazovanja odnosno godine prije polaska u školu je i ostvareno. Posebna pažnja je nužno posvetiti ranim fazama obrazovanja jer već tada počinju socijalne nejednakosti. Kako bi se obrazovanje učinilo dostupnijim djeci iz različitih područja i mjesta stanovanja nastavlja se provoditi mjera sufinanciranja međumjesnog javnog prijevoza (Vlada RH, 2014). Za pripadnike Romske nacionalne manjine osigurava se materijalna potpora od predškolskog odgoja, do obrazovanja odraslih kako bi se osobe pripadnici Romske nacionalne manjine ponovno uključili u obrazovni sustav.

Djeca sa teškoćama spadaju u najrizičniju grupu za siromaštvo i socijalnu isključenost te se osmišljavaju mjere kako bi djeca mogla stjecati potrebne kvalifikacije kao i općenito uključivanje u obrazovni sustav, međutim do danas te mjere nisu donesene.

Usporedbom ova dva dokumenta može se vidjeti napredak koji država nastoji učiniti u ovom području i kako napredak postoji. Ovo je još uvijek veoma neistraženo područje, sa malo izvora informacija i lošim sustavom podrške. Obzirom da je ovo veoma aktualna tema te su države Europske unije upoznate sa problemom, Republika Hrvatska, kao dio Europske unije, također postaje angažiranija sa rješavanjem ovog problema.

1.2.2. *Strategije podrške djeci i roditeljima izvan sustava*

Head start je jedan od najpoznatijih svjetskih programa pomoći djece u riziku siromaštva i socijalne isključenosti. Prema Woodhead (2012) cilj programa je bio pomoći djeci te im osigurati okruženje u kojem mogu učiti, stjecati različite vještine potrebne tijekom cijeloga života. Program je pokrenut 1964. godine u Americi kao kratki program koji je djecu iz financijski slabijih obitelji trebao pripremiti za odlazak u osnovnu školu. Ranom intervencijom se lakše postižu društvene i ekonomske promjene te je ovaj program brojnoj djeci omogućio i izjednačavanje mogućnosti s drugom djecom te je odigrao veliku ulogu u promoviranju socijalne pravde. Glavna vizija ovog programa se bazirala na vjerovanju u obrazovanje kako bi doprinijelo socijalnim promjenama.

Udruga Zora je poznata Hrvatska udruga za nenasilje i ljudska prava. Smještena je u Čakovcu na njezini glavni programi su edukacijski centar, osnaživanje i pomoć socijalno isključenim i marginaliziranim skupinama te suzbijanje obiteljskog/rodno uvjetovanog nasilja. Mnoge su djelatnosti kojima se ova udruga bavi a neke od njih su: informiranje, savjetovanje, organizacija konferencija, seminara, radionica, treninga, manifestacija, umrežavanje udruge sa udrugama sličnih interesa u RH i cijelome svijetu, kontinuirano informiranje, obrazovanje i samoobrazovanje svojih članova i slično.³

Centar za sveobuhvatnu pomoć socijalno isključenim skupinama jest projekt financiran sa sredstvima Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku. Projekt je započeo 2020. godine te je predviđeno da traje do 2023. godine. Aktivnosti i usluge kojima se ovaj projekt bavi su: „*pružanje pravne pomoći, psihosocijalne podrške žrtvama nasilja, socijalno mentorstvo, podrška integraciji i socijalnom uključivanju te psihosocijalni tretman počinitelja nasilja u obitelji*“⁴. Projekt se nalazi na području Splita i dalmatinske regije.

Rehabilitacijski centar za stres i traumu Zagreb (RCT) počinje sa svojim djelovanjem 1993. godine kao multidisciplinirani program psihosocijalne pomoći. Uključen je u aktivnosti i projekte koji se bave pružanjem podrške i pomoći osobama u

³ Preuzeto sa <https://www.udrugazora.hr/o-nama/>

⁴ Preuzeto sa: <https://www.bijelikrug-hrvatske.hr/centar-za-sveobuhvatnu-pomoc-socijalno-iskljucenim-skupinama/>

riziku socijalne isključenosti. Organizacija smatra kako svaka osoba bez obzira na pripadnosti određenim klasama ili grupama zaslužuje ravnopravni pristup društvenim resursima za ostvarenje najveće vlastite dobrobiti. Ovaj program pomaže sljedećim skupinama osoba kako bi im pomogli u uključivanju natrag u društvo: „*Civilnim žrtvama torture i ratne traume, pripadnicima nacionalnih manjina, izbjeglicama i povratnicima, tražiteljima azila i azilantima, ženama djece i mladima koji žive u zajednicama s manje mogućnosti, mladima koji izlaze iz sustava alternativne skrbi (domova za djecu i mladež i udomiteljskih obitelji), starima, osobama s intelektualnim i psiho-socijalnim invaliditetom*“⁵. RCT je voditelj sljedećih projekata namijenjenih za socijalno uključivanje osoba u društvo: Obrazovanjem do posla, Što nosim u samostalni život, Knjigom do krova i Osnažimo najslabije na tržištu rada.

Brojne organizacije u Republici Hrvatskoj nastoj djecu i mlade u riziku socijalne isključenosti ponovno uključiti u društvo na različite načine. Jedan od primjera jest Eurokonzalting koji je izdao javni poziv 2018. godine od strane Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku s temom uključivanja djece i mladih u riziku socijalne isključenosti i osoba s invaliditetom i djece s teškoćama u razvoju u zajednicu kroz sport. Opći cilj je povećati uključenost djece i mladih u riziku socijalne isključenosti i/ili osoba s invaliditetom u zajednicu kroz šport, prioritetni cilj jest uključivanje u zajednicu djece u riziku socijalne isključenosti.

U Europskoj uniji nastao je novi tzv. proces socijalnog uključivanja koji predstavlja značajan korak u borbi protiv socijalne isključenosti s ciljem poboljšanja životnog standarda građana koji su izloženi rizicima siromaštva i socijalne isključenosti (Vukotić, 2010).

⁵ Preuzeto sa: <http://rctzg.hr/-/socijalno-ukljucivanje/>

1.3. Pregled istraživanja

Posljedice siromaštva su brojne te su puno ozbiljnije ako dijete odrasta u ekstremnom i dubinskom siromaštvu te ako je ono dugotrajno ili u ranom djetinjstvu (Klatečki Radović i sur.,2017).

UNICEF je 2008. godine proveo istraživanje s djecom i mladima u Republici Hrvatskoj sa ciljem istraživanja njihovih mišljenja te njihovih stavova o siromaštvu i siromaštvu djece. Rezultati su pokazali kako je najdiskriminiranija skupina djece u osnovnim i srednjim školama upravo siromašna djeca što dovodi i do socijalne isključenosti djece.

Istraživanje provedeno 2016. godine u Republici Hrvatskoj sa ciljem uvida u perspektivu i mišljenja djece i mladih o učinku siromaštva na samu dobrobit kao i kvalitetu života. U ovom istraživanju koristila se metoda fokus grupe. Rezultati istraživanja Klatečki Radović i sur. (2017) ukazuju na utjecaj posljedica ekonomske krize i života u siromaštvu na socijalnu isključenost djece i mladih i to ponajviše iz aktivnosti koji oni smatraju važnima a one najčešće uključuju kontakt s vršnjacima i razvoj određenih vještina poput plesa, bavljenja sportom, raznim likovnim radionicama i slično. Kao negativni učinak navodi se i nezadovoljni obrazovni uvjeti koji se odnose na nemogućnost obitelji da zadovolji djetetove obrazovne potrebe što se najčešće očituje u nemogućnosti kupnje knjiga i pribora za školu, često upisivanje strukovnih škola kako se ne bi moralo otići na fakultet, te odlazak na fakultet semestar po semestar obzirom na financijske mogućnosti.

2. PROBLEM I CILJ RADA

Siromaštvo šteti dobrobiti djeteta te je povezao sa nepoželjnim ishodima kako u djetinjstvu tako i u odrasloj dobi. Ekonomska moć obitelji u kojoj dijete živi ima veliki utjecaj na djetetove razvojne ishode poput zdravlja, emocionalne dobrobiti, školskog uspjeha u djetinjstvu te samog obrazovnog statusa djece što utječe na razine postignutih radnih kvalifikacija obrazovanosti kao i zaposlenosti i ekonomske uspješnosti u odrasloj dobi (Klatečki Radović i sur., 2017).

Cilj ovog rada bio je metodom sustavnog pregleda literature analizirati objavljene radove s temom podrške djeci u riziku socijalne isključenosti u bazi World of Science (WOS) u razdoblju od 1999. godine do 2021. godine.

3. METODOLOGIJA ISTRAŽIVANJA

3.1. Istraživačka pitanja

Sukladno cilju rada kreirana su sljedeća istraživačka pitanja:

1. Koji je broj objavljenih radova u periodu od 1999. do 2021. godine u bazi WOS?
2. Koja je geografska zastupljenost autora (država) u publiciranim radovima i učestalost suradnje u publiciranju radova?
3. U kojim časopisima su objavljeni radovi?
4. Koja je vrsta i dizajn objavljenog rada?
5. Koje su ključne riječi navedene prema godini izdanja publikacije?
6. Koji su ciljevi istraživanja?
7. Tko su bili sudionici u istraživanju?
8. Koji se mjerni instrumenti najčešće primjenjuju?
9. Koju su rezultati dobiveni?
10. Koje su teme zastupljene?

3.2. Kriteriji izbora radova i procedura

U definiranju ključnih riječi temeljni pojam ovog rada je socijalna isključenost koja obuhvaća srodne pojmove: siromaštvo, djeca s teškoćama, marginalizacija i slično.

Pregled baze WOS uz ključne riječi socijalna isključenost rezultirala je pronalaskom preko 23 tisuće radova na ovu temu, a ključnim riječima: djeca, socijalna isključenost, rizik i strategije pomoći 13 radova. Radi ekstenzivnijeg obuhvata korišten je opći termin strategije umjesto strategije pomoći

Izbor radova obavljen je prema definiranim ključnim riječima: „*djeca predškolske dobi, socijalna isključenost i strategije*“.

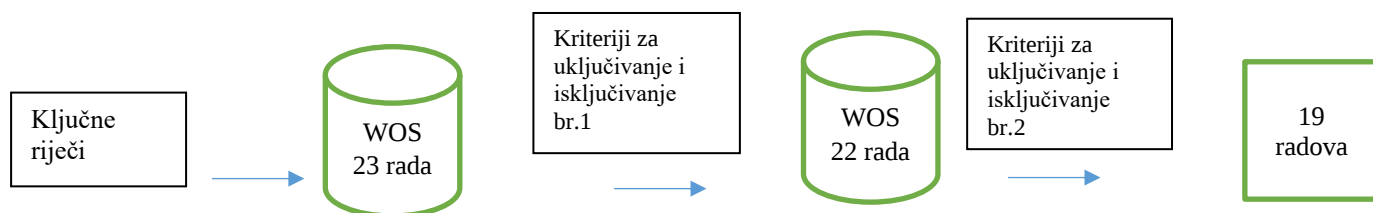
3.3. Kriteriji za uključivanje i isključivanje

Pretraga baze rezultirala je s 23 rada na ovu temu. Definirani su kriteriji za uključivanje i isključivanje prikazani u Tablici 2.

Tablica 2.: Kriteriji uključivanja i kriteriji isključivanja

Kriterij uključivanja	Kriterij isključivanja
Djeca rane i predškolske dobi	Djeca starija od 7 godina
Cjeloviti radovi	Necjeloviti radovi

Kriterij uključivanja radova odnosili su se na dob ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja i dostupnost cjelovitog rada. Pregledom sažetaka radova prema kriterijima za uključivanje i isključivanje jedan rad je isključen prema prvom i tri rada prema drugom kriteriju (Slika)

Slika 4. Proces izbora radova s brojem uključenih radova u WOS bazi

Vidljivo je kako je od 22 rada na ovu temu 86,36% ih je dostupno u cjelovitom obliku na engleskom jeziku, a tri rada nisu dostupna (13,64%). Dva autora nedostupnih cjelovitih radova su iz Njemačke i jedan iz Kanade.

U analizu je uključeno ukupno 19 cjelovitih radova na engleskom jeziku.

3.4. Ekstrakcija podataka

Za ekstrakciju podataka važnih za odgovor na istraživačka pitanja kreirana je baza u Excelu. Baza se sastojala od sljedećih kategorija:

redni broj, baza, autor, godina izdanja, naziv rada, naziv publikacije, država prvog autora, država drugog autora, država trećeg autora, država četvrtog autora i više, ključna riječ jedan, ključna riječ dva, ključna riječ tri, ključna riječ četiri, ključna riječ pet, ključna riječ šest, ključna riječ sedam, oznaka, dostupan cjelovit rad, vrsta publikacije, vrsta rada, dizajn, kvalitativni dizajn, kvantitativni dizajn, sažetak, cilj istraživanja, uzorak (N), opis uzorka, mjerni instrument, opis mjernog instrumenta, rezultati, implikacije, rani i predškolski odgoj i obrazovanje, socijalna isključenost, podrška, koja podrška, strategije, koje strategije, značajni rezultati u odnosu na temu rada.

Autor je kategorija u koju su upisana prezimena autora.

Godina izdanja je godina u kojoj je publikacija objavljena.

Naziv publikacije je ime publikacije u kojoj je rad objavljen.

Država prvog autora do država četvrtog i više autora u kategorije u koje su upisane države svakog autora rada.

Ključna riječ jedan do ključna riječ sedam su kategorije u koje su naveden sve ključne riječi istaknute u radovima.

Vrsta publikacije je kategorija u kojoj su se navodili brojevi od 1 do 5: (1) časopis, (2) radovi u zbornicima s konferencija, (3) poglavlje u knjizi, (4) editorial (5) uvodnu riječ urednika.

Kategorija vrsta rada je sadržala brojeve jedan, dva i tri: (1) teorijski rad, (2) pregledni rad (sistemski pregled literature, metaanaliza), i (3) empirijski rad (kvalitativni, kvantitativni, studiju slučaja i sl.).

Kvantitativni dizajn je također kategoriziran je u tri skupine. Opis uzorka je kategorija: (1) djeca predškolske dobi, (2) roditelji i (3) ostalo.

Cilj je sažeto prikazan u nekoliko rečenica.

Uzorak (N) napisati točan broj sudionika istraživanja u kojoj se kratko navodilo tko je sudjelovao, kako je uzorak odabran, koliko je bilo muške koliko ženske djece, raspon godina sudionika i sl.

Mjerni instrument je kategorija u kojoj je naveden mjerni instrument korišten u istraživanju.

Rezultati su preuzeti kopiranjem iz rada i upisani u tablicu i opisani u tekstu.

Kategorija rani i predškolski odgoj i obrazovanje gdje 0 znači da nije a 1 da rad povezan s ranim i predškolskim odgojem i obrazovanjem.

Socijalna isključenost je kategorija u kojoj se određivalo je li tema rada socijalna isključenost: (0) nije i (1) je.

Kategorija podrška je određivala je li u radu prisutna podrška roditeljima ili djeci: (1) je i (0) nije.

Kategorija vrsta podrške ispunjavala se u slučajevima kada se u prethodnoj kategoriji naveo broj jedan odnosno da podrška je prisutna. Ovdje se određuje koja je vrsta podrške pružena u radovima.

Strategije označavaju prisutnost strategija podrške djeci u riziku socijalne isključenosti: (1) prisutnost, (0) odsutnost.

Cijela baza podataka nalazi se u prilogima.

3.5. *Sinteza podataka*

U sintezi podataka podatci su obrađeni i prikazani u obliku opisa i frekvencija u kategorijama.

4. REZULTATI

4.1. Broj objavljenih radova u razdoblju od 1999. godine do 2021. godine u bazi WOS

U Tablici 3. prikazan je broj radova prema godinama publikacije sa autorima te naslovom rada.

Tablica 3.: Radovi u bazi Wos od 1999. godine do 2021 godine.

R.b	God.	Naslov rada	Autori
1.	2021	Moroccan immigrant mothers' experiences of Italian preschool institutions. A mixed-method study	Pastori, Mussi, Capelli i Francot
2.		Exclusion Expected? Cardiac Slowing Upon Peer Exclusion Links Preschool Parent Representations to School-Age Peer Relationships	White, Bornemann, Crowley, Sticca, Vrticka, Stadelmann, Otto, Klein von Klitzing,
3.	2020	'I want to join the play'. Young children's wants and needs of empathy when experiencing peer rejections in ECEC	Nergaard
4.		Typically Developing Preschoolers' Behavior Toward Peers With Disabilities in Inclusive Classroom Contexts	Hong, Eum, Long, Wu, Welch,
5.	2018	Investigation of Peer Relationships of Children with and without Special Needs in the Preschool Period	Ozokcu
6.		Process quality in Portuguese preschool classrooms serving children at-risk of poverty and social exclusion and children with disabilities	Cadima, Aguiar, Barata
7.		Young children's inclusion decisions in moral and social-conventional group norm contexts	Rizzo, Cooley, Elenbaas, Killen
8.	2015	Social Exclusion Predicts Impaired Self-Regulation: A 2-Year Longitudinal Panel Study Including the Transition from Preschool to School	Stenseng, Belsky, Skalicka, Wichstrom
9.	2014	Preschool Social Exclusion, Aggression, and Cooperation: A Longitudinal Evaluation of the Need-to-Belong and the Social-Reconnection Hypotheses	Stenseng, Belsky, Skalicka, Wichstrom
10.	2012	Influence of behavioral concerns and early childhood expulsions on the development of early childhood mental health consultation in Colorado	Hoover, Kubicek, Rosenberg, Zundel, Rosenberg
11.		Subtypes of Nonsocial Play and Psychosocial Adjustment in Malaysian Preschool Children	Choo, Xu, Haron

12.		The Importance of Mutual Positive Expressivity in Social Adjustment: Understanding the Role of Peers and Gender	Sallquist, DiDonato, Hanish, Martin, Fabes
13.	2011	The self-perception, social impact, social preferences and peer relations of Turkish children between the ages of five and six	Gulay
14.	2010	Young Children's Decisions to Include Peers With Physical Disabilities in Play	Diamond, Hong
15.	2009	Relations between classroom context, physical disability and preschool children's inclusion decisions	Diamond, Huifang
16.	2008	School readiness	High
17.		Solitary-functional Play and Solitary-pretend Play: Another Look at the Construct of Solitary-active Behavior Using Playground Observations	Nelson, Hart, Evans
18.	2007	Preschoolers' academic readiness: What role does the teacher-child relationship play?	Palermo, Hanish, Martin, Fabes, Reiser
19.	1999	"Can I play with you?" peer culture in inclusive preschool programs	Wolfberg, Zercher, Lieber, Capell, Matias, Hanson, Odom

Legenda: Rb- redni broj

U Tablici 3. je vidljivo da je prvi rad s ovom temom objavljen 1999. godine a zadnji je objavljen tekuće 2021. godine. Godišnje se objavljuje do maksimalno 3 rada 2012. i 2018. a nema objavljenih radova u sljedećim godinama: 2000.-2007.; 2013.; 2016.; 2017. i 2019. Nakon prvog rada 1999. godine prošlo je 8 godina do objave drugog rada. Tijekom 22 godine od kada je objavljen prvi rad prema ključnim riječima samo (19) radova istražuje temu strategija podrške djeci u riziku socijalne isključenosti. Od 2010. do 2020. u većem broju.

4.2. Geografska zastupljenost država autora u publiciranim radovima

U Tablici 4 prikazane su države autora prema rednom broju rada.

Tablica 4.: Države autora

R.b	Država 1. autora	Država 2. autora	Država 3. autora	Država 4 i više autora	Broj država
1.	Italy	Italy	Netherlands		2
2.	Germany	Germany	USA	Switzerland, England, Germany	4
3.	Norway				1
4.	USA	USA			1
5.	Turkey				1
6.	Portugal	Portugal	Portugal		1
7.	USA	USA	USA		1
8.	Norway	Norway	Norway	USA	2
9.	Norway	USA			2
10.	USA	USA	USA	USA	1
11.	USA	Malaysia			2
12.	USA				1
13.	Turkey				1
14.	USA	USA			1
15.	USA	USA			1
16.	USA				1
17.	USA	USA			1
18.	USA	USA	USA		1
19.	USA	USA	USA	USA	1

Rb-Redni broj rada prikazan u tablici

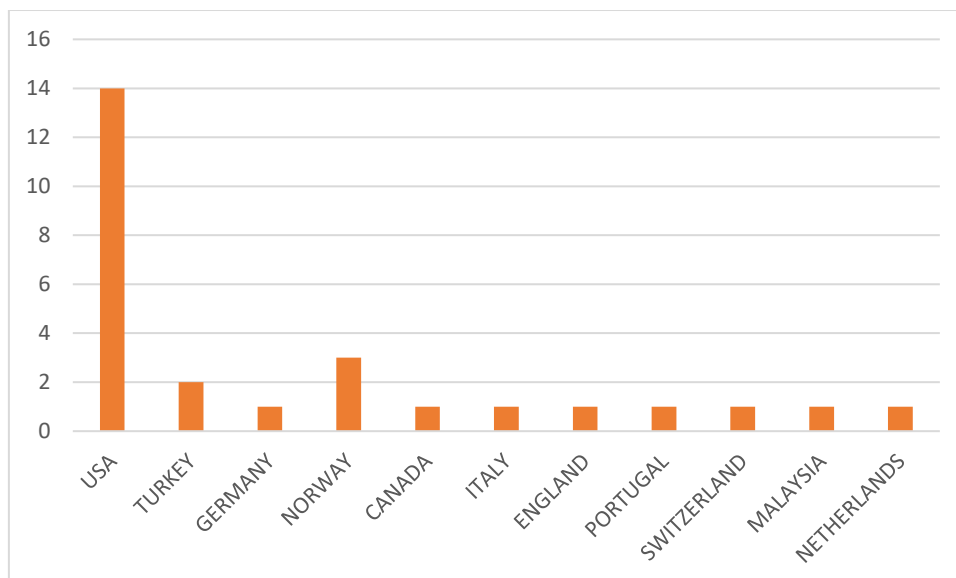
Iz Tablice 4 vidljivo je da autori radova dolaze iz različitih država i kontinenata (Europa, Sjeverna Amerika, jedan koautorski rad s autorom iz Azije, nema autora radova iz država Južne Amerike i Afrike.

Deset autora objavljenih radova je iz Europskih država: Njemačka, Norveška, Portugal, Italija, Švicarska, Engleska te Nizozemska i jedna euroazijska država Turska. Većina radova (N=9) napisana je u suradnji između autora iste države, dio (N=5) autora iz različitih država, a 3 u suradnji autora Europskih država i SAD-a.

Pet radova napisali su autori samostalno i to iz država: Norveška, Turska, SAD. U koautorstvu dva su autora napisano je šest radova, dok u koautorstvu tri su autora napisano, pet radova. Samo jedan rad napisan je u koautorstvu četiri autora i to u međunarodnoj suradnji.

Slika 5. prikazuje broj radova prema državama autora.

Slika 5.: Broj radova prema državama

Na Slici 5. prikazana je zastupljenost država autora u radovima. Više od dvije trećine autora (73,68%) je iz Sjedinjenih Američkih Država (SAD-a), 15,78% Norveške, 10,52% Turska, te po 5,26% iz Kanade, Italije, Engleske, Portugala, Švicarske, Njemačke, Malazije i Nizozemske.

4.3. Časopisi u kojima su objavljeni radovi

Svi radovi su objavljeni u časopisima i klasificirani prema kategorijama znanstvenog polja pojedinog časopisa: obrazovne znanosti (rani razvoj djece i rane intervencije), sociologija, psihologija, područje medicine i edukacijske rehabilitacije.

U Tablici 5. prikazani su časopisi prema kategorijama i frekvenciji radova.

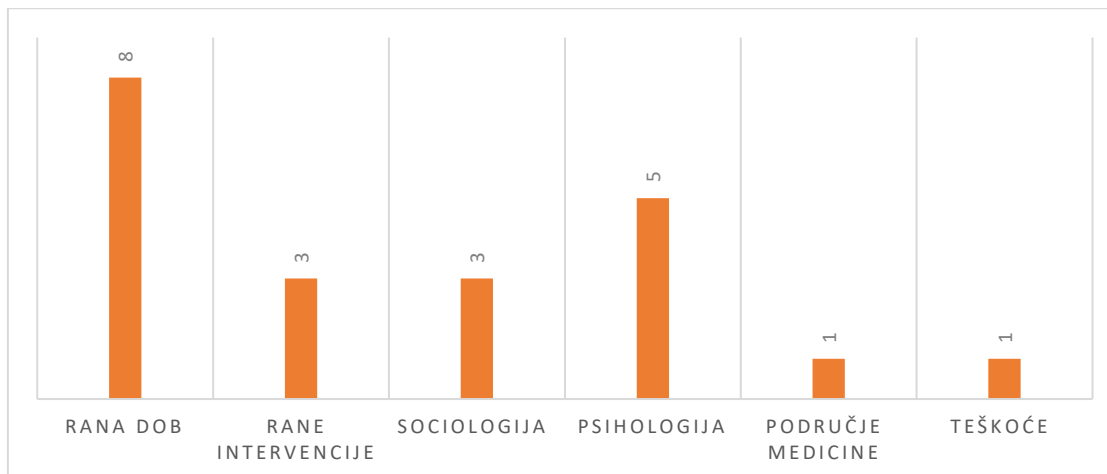
Tablica 5.: Kategorije, podkategorije, naziv časopisa i broj objavljenih radova

KATEGORIJA		NAZIV ČASOPISA	N
OBRAZOVNE ZNANOSTI	RANA DOB	Child Development	1
		Early Years	1
		International Journal of Early Childhood Special Education	1
		Early Childhood Research Quarterly	2
		Early Child Development and Care	1
	RANE INTERVENCIJE	Journal of Early Intervention	2
		Journal of Experimental Child Psychology	1
EDUKACIJSKA REHABILITACIJA		Journal of the Association for Persons With Severe Handicaps	1
SOCIOLOGIJA		Contemporary Social Science	1
		Social Development	2
PSIHOLOGIJA		Journal of Personality	1
		Personality and Social Psychology Bulletin	1
		Emotion	1
		Journal of Applied Developmental Psychology	1
		Infant Mental Health Journal	1
PODRUČJE MEDICINE		Pediatrics	1

U Tablici 5. vidljivo je da je po dva rada objavljeno u tri časopisa: Early childhood research quarterly, Journal of early intervention. Social development, te po jedan rad u preostalih 13 časopisa.

Na Slici 6. prikazana je frekvencija broja radova u podkategorijama.

Slika 6.: Frekvencija radova u pod kategoriji

Kao što je vidljivo u Slici 6., šest radova (31,57%) objavljeno je u časopisima iz polja obrazovnih znanosti koji su usmjereni na ranu i predškolsku dob djece a tri specifično na rane intervencije, pet radova iz polja psihologije (26,31%), tri iz sociologije, te po jedan (5,26%) u kategoriji područje medicine i edukacijske rehabilitacije.

4.4. Vrste i dizajni objavljenih radova

U tablici 6. prikazane su vrste radova i dizajni radova.

Tablica 6.: Vrste radova dizajn radova

Rb.	Vrsta rada			Dizajn		
	Teorijski	Pregledni	Empirijski	Kvant.	Kvalita.	Mix.
1			3			3
2			3			3
3			3		2	
4			3		2	
5			3		2	
6			3		2	
7			3		2	
8			3		2	
9			3		2	
10			3		2	
11			3		2	
12			3		2	
13			3		2	
14			3		2	
15			3		2	
16	1				2	
17		2			2	
18			3		2	
19			3			3
N(%)	1 (5,26%)	1 (5,26%)	17 (89,47%)	0	16 (84,21%)	3 (15,78%)

Legenda: Rb- redni broj rada; vrsta rada: 1-teorijski; 2-pregledni; 3-empirijski; dizajn rada: 1-kvantitativni nacrt studije; 2-kvalitativni nacrt studije; 3-mix metoda

Iz Tablice 6. vidljivo je da su gotovo svi radovi empirijski radovi (89,47%) te po jedan pregledni i teorijski rad. U kategoriji dizajna studije većina radova ima kvalitativni nacrt studije (84.21%), a 15% ima miješani, odnosno tzv. mix metoda kombinaciju kvalitativnog i kvantitativnog nacrt a niti jedan rad nije koristio kvantitativnu nacrt.

4.4. Ključne riječi navedene prema godini izdanja publikacije

U Tablici 7. ključne riječi su podijeljene po godinama i radovima.

Tablica 7.: Ključne riječi po godinama i radovima

Godina	Rb	Ključne riječi
2021	1	Immigration and motherhood; parent-school relationship and communication; educational inequalities, mixed-methods, narrative research,
	2	Social exclusion; neural response; attachment; rejection; association; child; play; wave; adolescents; symptoms
2020	3	Peer rejection; play; ECEC; empathy; well-being; preschool; exclusion
	4	Preschool; inclusion; descriptive observational methods; social development; teacher intervention; eco-behavioral analysis; classroom context
2018	5	Early childhood education; preschool period; inclusion; peer relations; children with and without special needs
	6	Process quality; teacher-child interaction; preschool; structural features; low-income; disabilities
	7	Moral development; inclusion; social exclusion; group norms; group dynamics; social domain theory
2015	8	Bullying victimization; executive attention; effortful control; fit indexes; peer; adjustment; rejection; behaviour; questionnaire; antecedents
2014	9	Need-to-belong; prosocial behavior; self-regulation; ostracism; development
2012	10	preschool
	11	Social reticence; solitary-active play, Malaysian
	12	Positive emotion; mutuality; peer relationships; gender; social adjustment
2011	13	Self-perception; social impact; social preference; peer relations; Turkish kindergarten children
2010	14	Disabilities and development delays; preschool inclusion; early intervention issues; multivariate statistics; research methods; preschoolers; young children
2009	15	Physical disability; preschool children; inclusion; play context; justifications relations between classroom context; physical disability and preschool children's inclusion decisions
2008	16	School readiness; kindergarten; early education; children's well-being; social and emotional development; role of the pediatrician
	17	Social withdrawal; solitary-active play; playground

2007	18	Teacher-child relationship; preschool; academic readiness
1999	19	Peer culture; inclusive preschool; sociocultural influences

Rb- redni broj rada

U Tablici 7. navedene su sve ključne riječi u kategorije prema godinama izdanja radova. Ključne riječi odnose se na širok raspon pojmova. Tako, 2007. i 2008. godine ključnim riječima navode se spremnost za školu (eng. school readiness i academic rediness) što se može povezati s percepcijom vrtića kao ustanove čija je zadaća bila dijete pripremiti za polazak u školu.

Djetetova dobrobit (eng. Well-being) spominje se od samih početaka (2008) te su na nju usmjereni istraživači i sada (zadnji put navedeno 2020). U prvom radu objavljenom 1999. godine jedan od ključnih pojmova jest inkluzivni vrtić (eng. inclusive preschool) a, inkluzija se također spominje tijekom godina kao ključni pojam često u radovima u kojima je tema djeca s teškoćama. U godini 2015. te nadalje jedan od ključnih pojmova jest odbačenost (rejection) pojavljuju se novi izrazi i pojmovi s kojima se povezuje socijalna isključenost.

U tablici 8. ključne riječi su svrstane u osam kategorija: ECEC, inclusion, exclusion, teškoće, siromaštvo, razvoj, odnosi, igra. Uz kategorije i podkategorije ključnih riječi prikazan je broj ponavljanja ključnih riječi i njezina etiologija u odnosu na okolinsku ili biološku uvjetovanost.

Tablica 8.: Kategorije i podkategorije ključnih riječi, frekvencije i etiološki čimbenici teškoća

Kategorija	Pojmovi	Inačice	N	Čimbenici
Rani predškolski odgoj i obrazovanje	Predškola	Inkluzija	3	okolinski
Uključivanje	Integrirane akcije		1	okolinski
Isključivanje	Socijalno isključivanje		1	okolinski i biološki
	bullying	Žrtve bullyinga	2	okolinski
	Odbacivanje	Odbacivanje vršnjaka	3	okolinski
Teškoće	Fizičke teškoće i djetetove odluke		1	biološki

	Djeca sa i bez teškoća		1	biološki
Razvoj djeteta	sposobnosti	samoregulacija	1	interakcija bioloških i okolinskih čimbenika
		Razvojne šanse	1	biološki
	Spremnost	Socijalna spremnost	1	biološki i okolinski
	Socio-emocionalni	Potreba za pripadanjem	1	biološki
		Pozitivne emocije	1	biološki
		Vršnjačka kultura	2	okolinski
		Prosocijalno ponašanje	1	biološki
		Socijalna povučenost	1	okolinski
	Akademski	Akadska spremnost	1	biološki i okolinski
odnosi	Veze	Roditelji-vrtić odnosi i komunikacija	1	okolinski
		Vršnjački odnosi	4	biološki i okolinski
		Veza odgojitelja i djeteta	1	okolinski
		Interakcija odgojitelja i djeteta	1	okolinski
	Utjecaji	Sociokulturalni utjecaji	1	okolinski
igra	Igra na vanjskom prostoru		1	biološki i okolinski
	Kontekst igre		1	biološki i okolinski
	Osamljena igra		1	biološki i okolinski

Najučestalije se navode ključne riječi u kategoriji razvoj djeteta (41%), zatim odnosi (20,58%), isključivanje (14,70%), igra (8,82%), teškoće i rani i predškolski odgoj i obrazovanje (5,88%) i inkluzija (2,94%).

Ključan pojam sa najviše ponavljanja je odnosi između vršnjaka (eng. peer relation). Pojmovi koji se ponavljaju tri puta su vrtić (eng. preschool (inclusive)), i odbačenost (eng. rejection (peer rejection)). Dva puta se ponavljaju pojmovi bullying (eng. bullying victimization) i vršnjačka kultura (eng. peer culture).

U kategoriji odnosi su navedeni bitni odnosi za pravilan djetetov razvoj: odnos između djeteta i odgajatelja te njihove interakcije, vršnjački odnosi, odnosi između roditelja i škola te njihova komunikacija, te sociokulturalni utjecaj.

Navedeni su ključni pojmovi s tematikom igre: igra na vanjskom prostoru, kontekst igre, i osamljena aktivna igra. Igra je jedan od načina uključivanja djece u društvo u dječjim vrtićima.

4.5. Ciljevi istraživanja

U tablici 9 navedeni su ciljevi istraživanja koji su analizirani u tri kategorije: rizik socijalne isključenosti, vršnjaci, organizacija. U kategoriju rizik socijalne isključenosti ulaze radovi s odnosima i elementima rizika socijalne isključenosti. Kategorija vršnjaci sadrži radove koji uključuju ponašanje djece, socijalne interakcije između vršnjaka, uključivanje djece u riziku socijalne isključenosti. Kategorija organizacija odnosi se na ciljeve istraživanja koji analiziraju različite organizacijske elemente u ranom i predškolskom odgoju i obrazovanju i razvoju djeteta u odnosu na socijalnu isključenost.

Tablica 9.: Ciljevi istraživanja

Rb	RSI	V	O	Cilj istraživanja
1			3	Analizira opisa marokanske majke odnos sa RPOO
2		2		Djeca internaliziraju ponovljene interakcije s njegovateljima, formirajući prikaze ili interne modele rada koji im pomažu da shvate smisao i predviđaju budući tijek međuljudskih razmjena.
3		2		Istražiti dječju potrebu za empatijom kada doživljavaju odbijanja vršnjaka u situacijama slobodne igre u RPOO.
4		2		Istražiti tipično ponašanje predškolske djece vršnjacima s teškoćama u razvoju u inkluzivnim skupinama.
5		2		Usporediti vršnjačke odnose predškolske djece s posebnim potrebama s vršnjacima bez posebnih potreba.
6			3	Istražiti kvalitetu procesa i strukturne značajke prostora u RPOO koje služe djeci u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti te djeci s teškoćama u Portugalu.
7		2		Istražiti kako djeca uključuju vršnjake koji poštuju i one koji ne poštuju grupne norme.
8	1			Istražiti odnose između socijalne isključenosti i samoregulacije kod djece od 4. do 6. godine.
9	1			Longitudinalno istraživanje o utjecaju socijalne isključenosti na funkcioniranje djeteta nakon 2 godine.
10	1			Istraživanje mentalnog zdravlja djece koja su u RSI.
11	1			Istražiti podtipove nesocijalne igre i njihov odnos prema psihosocijalnoj prilagodbi u malezijske djece predškolske dobi.
12		2		Istražiti vezu između socijalnog i tjelesnog stanja djece obzirom na njihovu prilagodbu. Ispitati povezanost dječjeg učenog međusobnog socijalnog i tjelesnog stanja s vršnjacima tijekom prirodnih socijalnih interakcija s njihovom pozitivnom i negativnom socijalnom prilagodbom kako su izvijestili njihovi predškolski učitelji.
13		2		Cilj ovog istraživanja je otkriti odnos između samopercepcije petero-šestogodišnje djece i socijalnog utjecaja, socijalne sklonosti i različitih stanja u odnosima s vršnjacima (prosocijalno ponašanje, agresija, asocijalno ponašanje, isključenost, strah-anksioznost, hiperaktivnost i viktimizacija).
14		2		Ispitati čimbenike povezane s razmišljanjem predškolske djece o uključivanju hipotetskog vršnjaka s tjelesnim invaliditetom u različite igraće aktivnosti.
15		2		Ispitati potencijal školskih i društvenih okruženja za potporu razvoju djece s teškoćama u razvoju. pojačan je mogućnostima za socijalnu interakciju s vršnjacima koji se obično razvijaju.
16				TEORIJSKI RAD
17		2		Cilj ovog istraživanja bila je promatrati ponašanje djece na igralištu kako bi se istražilo jesu li pojedinačno-funkcionalna i samotvorena ponašanja

				povezana jedno s drugim i s drugim pokazateljima socijalne prilagodbe / neprilagođenosti.
18	1			Ispitati smo ulogu kvalitete odnosa između učitelja i djeteta (bliske, ovisne i konfliktne) na akademsku spremnost predškolaca. (N = 95) za vrtić, a testirali smo prosocijalno i agresivno ponašanje djece i isključenost vršnjačke skupine kao posrednike ove veze.
19		2		Istražiti kulture vršnjaka djece s različitim sposobnostima, porijeklom i potrebama. , usredotočujući se na 10 djece sa značajnim invaliditetom, u šest inkluzivnih predškolskih programa.
N(%)	5 (27,77 %)	11(61,11 %)	2(11,11 %)	

Legenda- Rb- redni broj rada, RSI- rizik socijalne isključenosti, V-vršnjaci, O-organizacija

Kao što je u Tablici 9. vidljivo više od polovice radova imaju za cilj istražiti socijalnu isključenost u dimenziji vršnjaka i vršnjačkih odnosa.

Trećina radova je u kategoriji ciljeva koji se bave rizikom socijalne isključenosti sadrži (27,77%) i slijedom su opisani ciljevi pojedinog rada i njegov redni broj u Tablici. Tako, cilj 8. rada je: „*Istražiti smo uzajamne odnose između socijalne isključenosti i samoregulacije od 4 do 6 godina.*“ (Stenseg i sur., 2015); 9. „*Ispitati dugoročne učinke predškolske socijalne isključenosti na dječje funkcioniranje dvije godine kasnije, na način da učitelji su prijavili socijalnu isključenost, roditelji agresiju i suradnju.*“ (Stenseg, 2014); 10. : „*Unaprijedite promicanje mentalnog zdravlja u ranom djetinjstvu u Koloradu.*“ (Hoover i sur., 2012); 11.: „*Istražiti podtipove nesocijalne igre i njihov odnos prema psihosocijalnoj prilagodbi u malezijske djece predškolske dobi.*“ (Choo i sur., 2012); 18: „*Ispitati ulogu kvalitete odnosa između učitelja i djeteta (bliske, ovisne i konfliktne) na akademsku spremnost predškolaca (N = 95) za vrtić, a testirali smo prosocijalno i agresivno ponašanje djece i isključenost vršnjačke skupine kao posrednike ove veze.*“ (Palermo, 2007).

Ciljevi više od polovice radova su u kategoriji vršnjaci(N=11; 61,11%). Prema pojedinom radu opisuju se ciljevi: 2. rad: „*Istražuje internaliziranje ponovljene interakcije s njegovateljima, formirajući prikaze ili interne modele rada koji im pomažu da shvate smisao i predviđaju budući tijek međuljudskih razmjena.*“ (White i sur., 2021); 3. istraživanje: „*Istražuje dječju potrebu za empatijom kada doživljavaju odbijanja vršnjaka u situacijama slobodne igre u ECEC-u.*“ (Nergaard, 2020); 4.: „*Istražiti tipično ponašanje djece predškolaca prema vršnjacima s teškoćama u inkluzivnim učionicama,*

usredotočujući se na istovremenu interakciju djece s i bez invaliditeta u različitim učionicama.“ (Hong i sur., 2020); 5.: *„Usporediti vršnjačke odnose predškolske djece s posebnim potrebama s vršnjacima bez posebnih potreba, utvrditi predviđa li varijabla posebnih potreba vršnjačke odnose djece ili ne, te ispitati odnose među vršnjacima djece s posebnim potrebama u smislu spolne i dobne varijable.*“ (Ozokcu, 2018); 12.: *„ispitati povezanost dječjeg učenog međusobnog socijalnog i tjelesnog stanja s vršnjacima tijekom prirodnih socijalnih interakcija s njihovom pozitivnom i negativnom socijalnom prilagodbom kako su izvijestili njihovi predškolski učitelji.*“ (Sallquist i sur., 2012); 13. : *„otkriti odnos između samopercepcije petero-šestogodišnje djece i socijalnog utjecaja, socijalne sklonosti i različitih stanja u odnosima s vršnjacima (prosocijalno ponašanje, agresija, asocijalno ponašanje, isključenost, strah-anksioznost, hiperaktivnost i viktimizacija).*“ (Gulay, 2011); 14.: *„Ispitati čimbenike povezane s razmišljanjem predškolske djece o uključivanju hipotetskog vršnjaka s tjelesnim invaliditetom u različite igrace aktivnosti.*“ (Diamond i Hong, 2010); 15.: *„Ispitati potencijal školskih i društvenih okruženja za potporu razvoju djece s teškoćama u razvoju pojačan je mogućnostima za socijalnu interakciju s vršnjacima koji se obično razvijaju.*“ (Diamond i Huifang, 2009); 17.: *„promatrati ponašanje djece na igralištu kako bi se istražilo jesu li pojedinačno-funkcionalna i samotvorena ponašanja povezana jedno s drugim i s drugim pokazateljima socijalne prilagodbe / neprilagođenosti.*“ (Nelson i sur., 2008).

Dva rada imaju cilj ispitati organizacijske aspekte (11,11%); 1.: *„analizira kako su marokanske majke opisale svoj odnos sa RPOO sustavom, učiteljima i drugim roditeljima.*“ (Pastori i sur., 2021); 6.: *„istražuje kvalitetu procesa i strukturne značajke učionica koje služe djeci u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti te djeci s invaliditetom u Portugalu.*“ (Cadima i sur., 2018)

4.6. Sudionici istraživanja

U Tablici 10. prikazani su uzorci sudionika u istraživanjima. Uzorak je podijeljen u četiri kategorije: djeca, roditelji, odgojitelji i kombinacija sudionika.

Tablica 10.: Uzorak sudionika u istraživanjima i opis uzorka

RB	Uzorak					N	Opis uzorka
	D	R	O	K	Opis 4		
1		2				114	Marokanske majke
2	1					165	Predškolska djeca
3	1					24	Djeca
4				4	Djeca, roditelji, odgojitelji	22	22 obitelji koje su pristale na sudjelovanje
5				4	Djeca odgojitelji	112 56	56 odgojitelja, 56 djece s posebnim potrebama, 56 djece tipičnog razvoja
6	1					178	Skupine djece
7	1					73	Od 3 do 6 godina
8	1					762	Od 4 do 6 godina
9	1					936	762 je sudjelovalo nakon 2 godine
10			3				odgojitelji
11	1					114	42 djevojčice, 72 dječaka
12	1					199	55% dječaka
13	1					98	Djeca u dobi od 5 i 6 godina
14	1					72	Djeca koja pohađaju inkluzivne skupine
15	1					68	30 dječaka
16							TEORIJSKI RAD
17	1					365	Predškolska djeca
18	1					95	Predškolska djeca
19	1					10	Djeca s teškoćama
N (%)	14 (77,77%)	1 (5,55 %)	1 (5,55%)	2 (11,11%)			

Legenda: RB- redni broj, D- djeca, R-roditelji, O-odgojitelji, K-kombinacija sudionika

U 77,77% istraživanja sudionici istraživanja su djeca, u po jednom djeca i odgojitelji, djeca, roditelji i odgojitelji, majke te odgojitelji. U 16. teorijskom radu nema uzorka u istraživanju. U 10. radu nije naveden točan broj sudionika. U osam istraživanja navedeno je da su djeca predškolske dobi sudjelovala u istraživanju.

U tri istraživanja sudjelovalo je manje od 50 sudionika, a u 9 istraživanja (50%), više od 100 sudionika.

U istraživanju broj 8 je sudjelovalo 936 djece, to je longitudinalno istraživanje te je navedeno kako se nakon 2 godine javilo 762 od 936 djece dakle sudjelovanje u istraživanju je nastavilo 81.41% sudionika.

4.7. Mjerni instrumenti korišteni u istraživanjima

U Tablici 11. su navedeni redni brojevi radova, mjerni instrumenti korišteni u istraživanjima te opisi mjernih instrumenata.

Tablica 11.: Mjerni instrumenti i opisi mjernih instrumenata

RB	Mjerni instrument				Opis mjernog instrumenta
	I	U	P	SP	
1	1				114 strukturiranih intervjua, 12 narativnih intervjua
2		2			Strengts and difficulties upitnik EKG, fizička procjena Odgovaranje na pitanja
3	1				Intervju inspiriran od strane the Dialogical Communication Method
4			3		Promatranje i kodiranje
5				4	Information Form and the Child Behavior Scale (CBS)
6				4	The Classroom Assessment Scoring System
7	1				Intervju s pitanjima moralne i konvencionalne tematike.
10		2			Upitnik s 21 pitanjem. osmislio je devetčlani, multidisciplinarni tim za dizajn ankete sa stručnošću u ranom djetinjstvu, izazovnim ponašanjem, istraživanjem i javnom politikom.
11		2			Upitnik 3 faktorske strukture.
12			3		'Fagot and colleagues' kodni sistem
13				4	Dva modela
14	1				Pojedinačan intervju.
15	1				Pojedinačan intervju.
16					TEORIJSKI RAD
17			3		Promatranje djece dok odgovaraju na više izvora informacija.
18		2			45 minuta za svako dijete
19	1		3		promatranje, intervjui / ankete o prijateljstvu s članovima obitelji i učiteljima, prikupljanje dokumenata i sociometrijske ocjene djece u predškolskoj nastavi
N (%)	6 (33,33 %)	4 (22,22 %)	4 (22,22 %)	3 (16,67 %)	

Legenda- RB- redni broj, I- intervju, U- upitnik, P- promatranje, SP- skala procjene

U Tablici 11. navedeni su mjerni instrumenti korišteni u istraživanjima te njihovi opisi.

U analizi vrste mjernog instrumenta koji je korišten vidljivo je da je u trećini istraživanja korišten intervju (33,33%), a gotovo u četvrtini upitnici i promatranje (22,22%) u tri skala procjene (16,67%). Jedno istraživanje uključuje intervju i promatranje.

Većina intervju i upitnika (94,44%) dizajnirana je isključivo za provedeno istraživanje ili po uzoru na postojeću formu ali prilagođeno potrebama istraživanja. Samo u jednom istraživanju (5,56%) navedeno je kako je upitnik preuzet.

U prvoj kategoriji radova koji koriste intervju prikazan je postupak u 14. radu: „*Svako je dijete intervjuirano pojedinačno 15 do 20 minuta u maloj sobi udaljenoj od sobe dnevnog boravka.*“ (Diamond i Hong, 2010); 15.: sljedeći opis mjernog instrumenta: „*Na početku intervju, ispitivač je djetetu pokazao dvije različite lutke i rekao: „Pogledajte ove lutke. Pretvarajmo se da su prava djeca. Ispričat ću vam neke priče o njima i postaviti vam nekoliko pitanja.*““ (Diamond i Huifang, 2009).

Druga kategorija su radovi s mjernim instrumentom upitnikom, koji je opisan na sljedeći način u 10. radu: „*Upitnik s 21 pitanjem osmislio je devetčlani, multidisciplinarni tim za dizajn ankete sa stručnošću u ranom djetinjstvu, izazovnim ponašanjem, istraživanjem i javnom politikom.*“ (Hoover i sur., 2012); 11. : „*Odgojitelji su ocjenjivali tri podvrste nesocijalne igre na skali od 5 bodova (1 = nikad i 5 = vrlo često) pomoću PPBS-a (Coplan i Rubin, 1998): socijalna povučenost (četiri stavke, na primjer, preuzimaju ulogu promatrača ili gledatelja ; $a = .67$), usamljeno-aktivna igra (tri predmeta, npr. igra izmišljanje, ali ne i s drugom djecom; $a = .74$) i usamljeno-pasivna igra“ (Choo i sur., 2012).*

Mjerni instrument promatranje većinom nije dodatno pojašnjen osim 17. : „*Djeca su odgovorila na više izvora informacija, uključujući informacije o aktivnosti i o vještinama potrebnim za igranje, donošenje odluka o uključivanju*“ (Nelson i sur., 2008).

U kategoriji skala procjene mjerni instrument je pobliže objašnjen u dva od 3 rada. Rad 4.: „*Opisuje adekvatno interakcije učitelja i djeteta u tim učionicama i povezanosti između CLASS domena i strukturnih značajki, uključujući obrazovanje učitelja i veličinu grupe*“ (Hong i sur., 2020); 13.: „*Dva su modela osnova ciljeva ove studije. Prvo je utvrditi prediktorski učinak socijalnog utjecaja, socijalne sklonosti i različitih uvjeta u*

odnosima s vršnjacima na samopoimanje vrtićke djece (model 1). Druga je utvrđivanje učinka samo-percepcije djece vrtića na socijalni utjecaj, socijalnu sklonost i različite uvjete u odnosima s vršnjacima (Model 2).“(Gulay, 2011).

Rad pod rednim brojem 19. se koristio s dva mjerna instrumenta intervju i promatranje.

4.8. Zastupljenost podrške u istraživanjima

U Tablici 12. prikazat će se u kojim radovima su tematski analizirana područja: rani i predškolski odgoj i obrazovanje, socijalna isključenost, podrška i subjekti podrške.

Tablica 12.: Redni broj rada, RPOO, socijalna isključenost, podrška, subjekti podrške

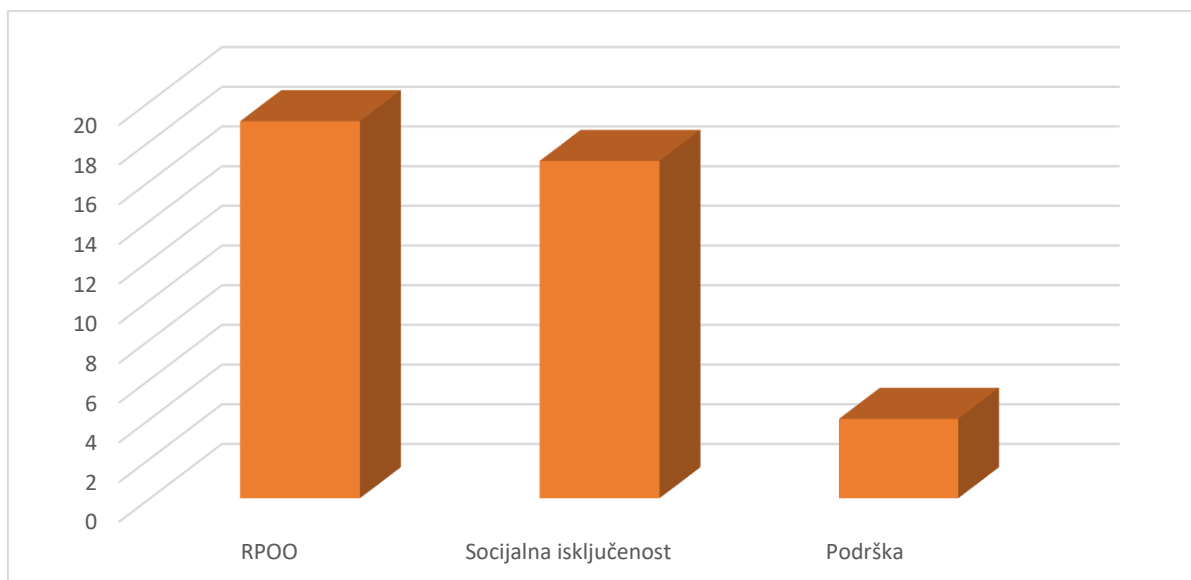
Rb	RPOO	socijalna isključenost	podrška	subjekt podrške
1	1	1	1	podrška majkama
2	1	1	0	0
3	1	1	0	0
4	1	1	0	0
5	1	1	0	0
6	1	1	0	0
7	1	1	0	0
8	1	1	0	0
9	1	1	0	0
10	1	1	1	podrška odgojiteljima
11	1	1	0	0
12	1	1	0	0
13	1	1	0	0
14	1	1	0	0
15	1	1	0	0
16	1	0	1	podrška pedijataru
17	1	1	0	0
18	1	0	1	podrška od strane odgojitelja djetetu
19	1	1	0	0
N (%)	19 (100%)	17 (89,47%)	4 (21,05%)	

Legenda: Rb- redni broj; RPOO- rani i predškolski odgoj i obrazovanje, 0-nije prisutno; 1-prisutno je

U Tablici 12. prikazano je da je tema rani i predškolski odgoj i obrazovanje zastupljena u svim radovima, što je očekivano obzirom da je bila ključna riječ u pretraživanju. Slično i ključna riječ socijalna isključenost u gotovo 90% radova, dok samo 21% radova spominje podršku u odnosu na subjekta, te je navedeno da je osigurana podrška majkama, odgojiteljima i dva subjekta pružatelja podrške: pedijatra te podrška od strane odgojitelja djetetu.

Na Slici 7. prikazane su razlike u omjerima po zastupljenosti područja u istraživanjima.

Slika 7 : zastupljenost područja u istraživanjima

Najzastupljenije područje je rani i predškolski odgoj i obrazovanje, ocijalna u 89,47% radova, te podrška u samo 21,05% radova.

4.9. Rezultati dobiveni provedenim istraživanjima

U Tablici 13. prikazani su rezultati svih istraživanja provedenih na ovu temu.

Tablica 13.: Rezultati istraživanja

Rb	Rezultati
1	Iako su podaci ankete pokazali da će majke koje su primijetile diskriminaciju vjerojatno manje sudjelovati, kvalitativni intervjui pokazali su da su predškolske ustanove općenito podržavajuće i nediskriminirajuće. Podrška ECEC-ovih usluga rezultirala je prekretnicom u obrazovnom i socijalnom putu same djece i majki. Odnos s učiteljem prikazan je uglavnom kao pozitivan i smislen, premda se činilo da se mreži talijanskih roditelja teže pridružiti, otkrivajući segmentirano iskustvo socijalne uključenosti i isključenosti između i izvan školskog konteksta. Nalazi mogu pridonijeti identificiranju čimbenika koji olakšavaju ili ometaju puno uključivanje i sudjelovanje roditelja imigranata u životu zajednice.
2	Otkrili smo da su djeca koja roditelje prikazuju kao učinkovite i korisne (pozitivno predstavljanje roditelja) u široko korištenom narativnom zadatku u predškolskoj dobi odgovorila na isključenje u odnosu na vanjski identična ispitivanja u Cyberballu s većim usporavanjem rada srca - poznati fiziološki korelat odbijanja.
3	Nalazi pokazuju da je dječja potreba za empatijom dominantno inicirana željom za igrom i iskustvom pripadanja, a ta se potreba osjećala u odnosu na drugu djecu, kao i na ECEC-ovom osoblju.
4	Djeca su komunicirala s jednim ili više vršnjaka u 41,96% intervala, a s djecom s invaliditetom približno 9,49% intervala (n = 2,457 odnosno 555), što znači da je od 41,96% intervala s vršnjačkim interakcijama, 22,59% sadržavalo je interakcije s vršnjakom s invaliditetom.
5	Rezultati studije ukazali su da postoje statistički značajne razlike između djece sa i bez posebnih potreba u prosocijalnom ponašanju, asocijalnom ponašanju, anksioznom i strašnom ponašanju i rezultatima subskale ponašanja hiperaktivnosti.
6	Domene CLASS jednako su dobro opisale interakcije učitelja i djece u učionicama koje služe djeci s invaliditetom i djeci u riziku od siromaštva i socijalne isključenosti
7	U moralnom kontekstu djeca su vjerojatnije uključivala vršnjake koji su se zalagali za moralnu brigu o jednakosti, bez obzira na članstvo vršnjakove grupe ili posebnu normu njihove grupe. Međutim, u socijalno-konvencionalnom kontekstu djeca su vjerojatnije uključivala vršnjake koji su se zalagali za konvencionalnu brigu o održavanju tradicije, ali samo na razini grupe.
8	Socijalna isključenost nazaduje dječji razvoj samoregulacije, dok loša samoregulacija povećava vjerojatnost isključenja. Rezultati osvjetljavaju primijenjenu važnost teorije o potrebi pripadanja.
9	Sekundarne analize pokazale su da je socijalna isključenost prognozirala veću agresivnost samo među djecom koja su postigla iznad srednje vrijednosti za agresiju u dobi od 4 godine, što ukazuje da se agresivno ponašanje pojačava socijalnom isključenošću kod djece koja se već ponašaju agresivno. Nisu pronađene razlike u spolu.
10	Rezultati istraživanja pokazali su da je stopa isključenosti djece iz skrbi zbog izazovnog ponašanja niža za obiteljske pružatelje skrbi o djeci koji su imali pristup savjetovanjima o mentalnom zdravlju.
11	Razlika između tri podvrste nesocijalne igre pronađena je i za dječake i za djevojčice. Kontrola dječje dobi, spola i obrazovanja roditelja, socijalna povučenost bila je povezana

	s ocjenom učitelja o tjeskobnom ponašanju, nedruštvenosti i isključenosti vršnjaka. Samotno-aktivna igra bila je povezana s ocjenama roditelja o nepažnji, dječjoj teškoći i ocjeni učitelja o hiperaktivnosti i neraspoloživosti. Samostalna-pasivna igra bila je povezana s ocjenom učitelja o nedruštvenosti..
12	Djevojčice i dječaci nisu imali veću stopu bilo koje vrste PE nakon kontrole rodne segregacije tijekom interakcija istog ili drugog spola. Koristeći modeliranje strukturnih jednadžbi, dječji međusobni PE, bez obzira na spol, pozitivno su predvidjeli pokazatelje pozitivne prilagodbe (npr. Prosocijalno ponašanje, suradnja) i negativno predvidjeli pokazatelje negativne prilagodbe (npr. hiperaktivnost, poremećaj, isključenje od strane vršnjaka). Dječji cjelokupni PE nije predvidio niti jednu vrstu prilagodbe. Nalazi potvrđuju važnost uzajamnog tjelesnog odgoja za razvoj djece.
13	Sukladno tome, porast razine samopoimanja kod djece povezan je s većom agresijom, asocijalnim ponašanjem, isključenošću, bojazni-anksioznošću, hiperaktivnošću i razinom viktimizacije, a smanjenje razine samopoimanja povezano je s nižom agresijom, asocijalnim ponašanjem, isključenošću, anksioznost straha, hiperaktivnost i razina viktimizacije.
14	Autori su otkrili da je djeca znatno vjerojatnije rekla da će dijete s tjelesnim invaliditetom uključiti u aktivnost koja zahtijeva malo motoričkih vještina. Odluke o uključivanju djece također su bile značajno povezane s njihovim razvojem teorijskih sposobnosti i poticajima koji su ih potaknuli da razmotre pitanja pravičnosti i pravičnosti prilikom donošenja odluke.
15	Rezultati sugeriraju da bi pohađanje pitanja ravnopravnosti i pravičnosti i pružanje odgovarajućih prilagodbi koje omogućuju sudjelovanje sve djece mogle biti dragocjene strategije za podržavanje interakcije između male djece s nizom različitih sposobnosti u istoj predškolskoj učionici.
16	TEORIJSKI RAD
17	Rezultati su otkrili da (1) igra usamljeno-funkcionalne i osamljene pretvaranja nisu povezane, (2) usamljeno-funkcionalna igra povezana je s usamljeno-pasivnim i povučenim ponašanjem, kao i manje društvena igra, gruba i zadrugarska igra u suradnji, društvenost / prijaznost, asertivnost i niže prihvaćanje vršnjaka, i (3) igra usamljenog pretvaranja povezana je s nižim prihvaćanjem vršnjaka i većom društvenom neprilagođenošću, uključujući ispuštanje, reaktivnu agresiju (ali ne i proaktivnu agresiju), aktivno isključenje, viktimizaciju i odvrćanje pažnje.
18	Naše je istraživanje imalo nekoliko značajnih prednosti. Prvo, naš raznoliki uzorak male djece iz predškolskih ustanova koje financiraju sveučilišta, u zajednici ili iz programa Head Start omogućava veću uopćenost nalaza od studija koje se prvenstveno oslanjaju na manje raznolike uzorke djece. Drugo, procjenom višestrukih aspekata odnosa učitelj-dijete u predškolskoj dobi, ovo istraživanje sugerira radni model kako učitelji doprinose akademskoj spremnosti predškolaca. Konačno, budući da smo zajednički ispitali doprinose kvalitete odnosa nastavnika i djece predškolaca i status vršnjaka u akademskoj spremnosti, sadašnja otkrića daju cjelovitiju sliku o tome kako je socijalni kontekst male djece povezan sa spremnošću za školu.
19	Kultura vršnjaka odražavala je jedinstveni društveni svijet koji su stvorila djeca koja predstavljaju različite sposobnosti, pozadinu i potrebe dok su uronjena u svakodnevne predškolske aktivnosti.

Rb- redni broj

U Tablici 13. navedeni su rezultati istraživanja. U prvom radu rezultati su pokazali kako imigrantske majke imaju veoma pozitivna iskustva sa sustavom ranog i

predškolskog odgoja i obrazovanja gdje se nisu osjećali diskriminirani te da je odnos s odgojiteljima pozitivan i značajan. Radovi koji su istraživali vršnjačke odnose s djecom s teškoćama navode kako većina djece bi pozvala i igrala se s djetetom s teškoćama, međutim rezultati pokazuju kako djeca s teškoćama u razvoju imaju manje razvijena prosocijalna ponašanja od djece tipičnog razvoja.

Djeca i koja su imala pristup institucijama i konzultacijama za pomoć osobama s mentalnim zdravljem, manje su bila isključena iz društva jer su imali mogućnost poraditi na izazovnom ponašanju. Odnosi između odgajatelja i djece su veoma pozitivni prema svoj djeci bez obzira na socijalnu isključenost te djeca od odgajatelja dobivaju podršku i jednake mogućnosti za razvoj kao i sva druga djeca.

5. ZAKLJUČAK

Socijalna isključenost je višedimenzionalan pojam koji obuhvaća i srodan koncept siromaštvo.

Tema se istražuje proteklih 50-ak godina, cilj ovog rada bilo je uvidjeti kolika je zastupljenost ove teme u sustavu ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja pretraživanjem baze WOS prema ključnim riječima.

U radovima od 1999. godine do 2021. godine analizirano je 19 radova. Pretežno prevladava jedan rad po godini. U godinama od 2000.-2007. nije objavljen ni jedan rad u ovoj bazi to je najveći raspon godina bez rada u ovom istraživanju. Također 2013.; 2016.; 2017.; 2019. nisu objavljeni radovi, dok su 2008. i 2012. objavljena tri rada godišnje.

Prema kriterijima isključenosti izbačeno je 4 rad. Kriteriji isključenosti su: starija djeca, dostupnost radova. Zanimljivo je kako su dva rada koja nisu dostupna od autora podrijetlom iz Njemačke. Jedan od četiri rada je isključen jer su u istraživanju sudjelovala djeca starija od 7 godina, dakle ne spadaju u razdoblje ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja.

Dvije trećine radova objavili su autori iz SAD-a, oko jedne trećine autori iz Norveške ili u suradnji s autorima iz SAD-a. Nema objavljenih radova hrvatskih autora.

Svi radovi su objavljeni u časopisima, a 89% radova je ima empirijski nacrt, a podjednaki je broj teorijskih i preglednih radova (5%). U ovom istraživanju nijedan rad nije koristio kvantitativni nacrt istraživanja, 84% je obrađeno kvalitativnim nacrtom istraživanja te 16% mix metodom.

Radovi se objavljuju dominantno u časopisima koji pokrivaju teme iz polja obrazovnih znanost. Časopisi su podijeljeni u šest kategorija: obrazovne znanosti (rana dob i rane intervencije), sociologija, psihologija, područje medicine i edukacijske rehabilitacije. Po dva rada se spominju u : Early childhood research quaterly, Journal of early intervention i Social development.

Jedan rad koji je teorijski je tematike pripreme djece predškolske dobi za školu. Ono podrazumijeva spremnost djece, škole i roditelja i lokalne zajednice u kojoj se dijete

nalazi kako bi se djetetu pružila potrebna podrška za njegov razvoj. U radu se navodi kako brojna djeca u SAD-u kreću u vrtić s brojim emocionalnim, kognitivnim, socijalnim i fizičkim ograničenjima koje je postavila njihova okolina. Spomenuta je podrška pedijatara za djetetov pravilan rast i razvoj.

Ključne riječi su podijeljene u osam kategorija: rani i predškolski odgoj i obrazovanje, uključivanje, isključivanje, teškoće, siromaštvo, razvoj, odnosi i igra te su za svaku riječ navedeni čimbenici koji su podijeljeni na okolinske i biološke. Ključni pojmovi koji se najčešće spominju su: odnosi između vršnjaka, vrtić i odbačenost.

U velikom broju radova djeca u riziku socijalne isključenosti su povezani s djecom s teškoćama ili posebnim potrebama. Većina autora prepoznaje djecu s teškoćama i posebnim potrebama kao najranjiviju skupinu.

Ciljevi istraživanja su klasificirani u tri kategorije: rizik socijalne isključenosti, vršnjaci i organizacija. U kategoriju rizik socijalne isključenosti uvršteni su radovi koji se odnose na elemente i odnose rizika socijalne isključenosti. Pod kategoriju vršnjaci pripada ponašanje vršnjaka, uključivanje djece u riziku socijalne isključenosti, socijalne interakcije između vršnjaka i slično. Najzastupljeniji su ciljevi istraživanja u kategoriji vršnjaci (61,11%), odnosno istražuju se vršnjački odnosi kada se ispituju rizici socijalne isključenosti djece.

Stavovi djece s tipičnim razvojem prema djeci s teškoćama su pozitivni. Djeca tipičnog razvoja su iznosili svoje stavove kako bi uključili djecu s posebnim potrebama u zajedničku igru te se prema njima ne bi odnosili drukčije nego prema tipičnoj djeci.

Uzorak je podijeljen u četiri kategorije: djeca, roditelji, odgojitelji i kombinacija sudionika. Većina istraživanja je za sudionike imala djecu 77%. Roditelji i odgojitelji su jednako zastupljeni 6%. Kombinacija sudionika je u dva istraživanja 11%.

U istraživanjima navedena su četiri mjerna instrumenta: intervju, upitnik, promatranje i skala procjene. Nijedan mjerni instrument ne prevladava u istraživanjima. Intervju prevladava u istraživanjima 33%. Upitnik i promatranje je podjednako zastupljeno 22%. Najmanje su zastupljene skale procjene 17%. Većina upitnika i pitanja u intervjuima su dizajnirana za to istraživanje, jedno je posuđeno.

U svim radovima zastupljeno je područje ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja, dok je u 17 radova zastupljena socijalna isključenost (89%). U 4 rada se spominje podrška djeci u riziku socijalne isključenosti. Sve se podrške razlikuju a one su: podrška majkama, podrška odgojiteljima, podrška pedijataru te podrška od strane odgojitelja djetetu.

Rezultati pokazuju većinom pozitivna iskustva roditelja i djece u suzbijanju socijalne isključenosti u sustavu ranog i predškolskog odgoja i obrazovanja. Djeca koja imaju pristup i prihvaćaju pomoć institucija i profesionalaca koji pomažu sa mentalnim zdravljem osoba manje su bila isključena iz društva te su osjetili manje posljedice isključenosti. Stav prema najranjivijim skupinama, djeca s teškoćama, djeca loših financijskih prilika i sl., su veoma pozitivni te djeca većinom ne rade razliku između djece koja su socijalno isključena i samoga sebe u ranoj i predškolskoj dobi, u vrtiću i privatno.

Najmanje podataka je pronađeno iz područja podrške i strategija pomoći djeci, roditeljima i odgojiteljima djece u riziku socijalne isključenosti. Pretragom baze s navedenim ključnim riječima nisu pronađeni radovi koji se odnose na strategije pomoći i podrške djeci u riziku socijalne isključenosti. Otvara se pitanje je li to područje dovoljno istraženo te ima li dovoljno podataka za donošenje zaključaka za to područje.

6. LITERATURA

1. Ajduković, M. i Rimac, I. (2017). Kako prekinuti začarani krug siromaštva djece? Razlozi, polazišta i ciljevi istraživanja dobrobiti i siromaštva djece u Hrvatskoj. *Ljetopis socijalnog rada*, 24 (2), 194-199.
2. Böhnke, P. (2001) Nothing Left to Lose? Poverty and Social Exclusion in Comparison. *Empirical Evidence on Germany*. Berlin: Social Science Research Center.
3. Burchardt, T., Le Grand, J. i Piachaud, D. (2002) Introduction, u T. Burchardt, J. Le Grand i D. Piachaud (ur.) *Understanding Social Exclusion*. Oxford: Oxford University Press.
4. Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development*, Cambridge, MA: Harvard University Press.
5. Cadima, Joana & Aguiar, Cecília & Barata, M. (2018). Process quality in Portuguese preschool classrooms serving children at-risk of poverty and social exclusion and children with disabilities. *Early Childhood Research Quarterly*. 45. 93-105.
6. Coolahan, Kathleen & Fantuzzo, John & Mendez, Julia & McDermott, Paul. (2000). Preschool peer interactions and readiness to learn: Relationships between classroom peer play and learning behaviors and conduct.. *Journal of Educational Psychology*. 92. 458-465.
7. Choo, Mei & Xu, Yiyuan & Haron, Fatimah. (2012). Subtypes of Nonsocial Play and Psychosocial Adjustment in Malaysian Preschool Children. *Social Development*. 21.
8. Diamond, Karen & Hong, Soo-Young. (2010). Young Children's Decisions to Include Peers With Physical Disabilities in Play. *Journal of Early Intervention - J EARLY INTERVENTION*. 32. 163-177.
9. Diamond, Karen & Tu, Huifang. (2009). Relations between classroom context, physical disability and preschool children's inclusion decisions. *Journal of Applied Developmental Psychology*. 30. 75-81.

10. EU (Laekenski indikatori).(2001). preuzeto sa https://www.dzs.hr/Hrv/publication/2004/13-2-2_1h2004.htm

11. Flannigan, Caileigh & Dietze, Beverlie. (2018). Children, Outdoor Play, and Loose Parts. *Journal of Childhood Studies*. 42. 53-60.

12. Giulia Pastori, Alessandra Mussi, Irene Capelli & RYANNE J. R. M. Francot (2021) Moroccan immigrant mothers' experiences of Italian preschool institutions. A mixed-method study, *Contemporary Social Science*, DOI: [10.1080/21582041.2020.1869814](https://doi.org/10.1080/21582041.2020.1869814)

13. Gallie, D., Paugam, S. (2004) Unemployment, Poverty, and Social isolation: An Assessment of the Current State of Social Exclusion Theory, u D. Gallie (ur.) *Resisting Marginalization: Unemployment Experience and Social Policy in the European Union*. Oxford: Oxford University Press.

14. Harkonen, U. (2007). The Bronfenbrenner ecological systems theory of human development. University of Joensuu, Finland.

15. Hess, S. A., & Schultz, J. M. (2008). Bronfenbrenner's ecological model. *Lenses: applying lifespan development theories in counseling*, 52.

16. Hong, Soo-Young & Eum, Jungwon & Long, Yanjie & Wu, Chaorong & Welch, Greg. (2020). Typically Developing Preschoolers' Behavior Toward Peers With Disabilities in Inclusive Classroom Contexts. *Journal of Early Intervention*. 42. 49-68.

17. Hoover, S. D., Kubicek, L., Rosenberg, C., Zundel, C., & Rosenberg, S. A. (2012). Influence of behavioral concerns and early childhood expulsions on the development of early childhood mental health consultation in Colorado . *Infant Mental Health Journal*, 33(3), 246-255

18. Hülya Gülay (2011) The self-perception, social impact, social preferences and peer relations of Turkish children between the ages of five and six, *Early Child Development and Care*, 181:10, 1441-1451, DOI: [10.1080/03004430.2010.534160](https://doi.org/10.1080/03004430.2010.534160)

19. Horstkotte E, Zimmermann E. Ungleiche Lebensbedingungen und Gesundheitschancen bei Kindern im Vorschulalter: Schutzfaktoren fördern - Risikofaktoren begrenzen! [Unequal living conditions and health chances in

- preschool children: support protective factors - limit risk factors]. *Gesundheitswesen*. 2008 Nov;70(11):662-6. German.
20. High PC; American Academy of Pediatrics Committee on Early Childhood, Adoption, and Dependent Care and Council on School Health. School readiness. *Pediatrics*. 2008 Apr;121(4):e1008-15.
 21. Jurčević-Lozančić, A. (2011). Teorijski pogledi na razvoj socijalne kompetencije predškolskog djeteta. *Pedagoški istraživanja*, 8 (2), 271-279. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/116661>
 22. Kari Nergaard (2020) 'I want to join the play'. Young children's wants and needs of empathy when experiencing peer rejections in ECEC, *Early Years*, DOI: [10.1080/09575146.2020.1744531](https://doi.org/10.1080/09575146.2020.1744531)
 23. Kletečki Radović, M., Vejmelka, L. i Družić Ljubotina, O. (2017). UČINAK SIROMAŠTVA NA DOBROBIT I KVALITETU ŽIVOTA OBITELJI IZ PERSPEKTIVE DJECE. *Ljetopis socijalnog rada*, 24 (2), 199-242. <https://doi.org/10.3935/ljsr.v24i2.181>
 24. Kronauer, M. (1998) "Social Exclusion" and "Underclass" – New Concepts for the Analysis of Poverty, u H.-J. Andress (ed.) *Empirical Poverty Research in Comparative Perspective*. Aldershot: Ashgate.
 25. Kunz, J. (2003) Where Is Platform 9 ¾? Understanding Income Security and Social Exclusion, a presentation at the CCSD/HRDC conference "*Building a Social Inclusion Research Agenda*", March 28.
 26. Levitas, R., Pantazis, C., Fahmy, E., Gordon, D., Lloyd, E., Patsios, D. (2007). The Multi-dimensional Analysis of Social Exclusion. Department of Sociology and School for Social Policy Townsend Centre for the International Study of Poverty and Bristol Institute for Public Affairs. University of Bristol.
 27. Maclouf, P. (1991), L'insertion, un nouveau concept operatoire des politiques sociales? The Welfare State: Transition for Central Planning to Market Approaches, Budapest, June 3-6
 28. Matoković, T., Štulhofer, A. (2006). *SOCIJALNA ISKLJUČENOST U HRVATSKOJ- EMPIRIJSKA ANALIZA*. Siromaštvo nezaposlenost, i socijalna isključenost. Zagreb: UNDP, 2006.

29. Nelson, Larry & Hart, Craig & Evans, Cortney. (2008). Solitary-functional Play and Solitary-pretend Play: Another Look at the Construct of Solitary-active Behavior Using Playground Observations. *Social Development*. 17. 812 - 831.
30. Ozokcu, O. (2019). Investigation of Peer Relationships of Children with and without Special Needs in the Preschool Period. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 10, 92-105.
31. Palermo, Francisco & Hanish, Laura & Martin, Carol & Fabes, Richard & Reiser, Mark. (2007). Preschoolers' academic readiness: What role does the teacher-child relationship play?. *Early childhood research quarterly*.
32. Poggi, A. (2003) *Does Persistence of Social Exclusion Exist in Spain*. Universitat Autònoma de Barcelona, Department of Applied Economics
33. Rizzo MT, Cooley S, Elenbaas L, Killen M. Young children's inclusion decisions in moral and social-conventional group norm contexts. *J Exp Child Psychol*. 2018 Jan;165:19-36.
34. Stenseng, Frode & Belsky, Jay & Skalicka, Vera & Wichstrøm, Lars. (2014). Social Exclusion Predicts Impaired Self-Regulation: A 2-Year Longitudinal Panel Study Including the Transition from Preschool to School. *Journal of personality*. 83.
35. Stenseng, Frode & Belsky, Jay & Skalicka, Vera & Wichstrøm, Lars. (2015). Preschool Social Exclusion, Aggression and Cooperation: A Longitudinal Evaluation of the Need-to-Belong and the Social-Reconnection Hypotheses. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 40.
36. Sallquist, Julie & DiDonato, Matthew & Hanish, Laura & Martin, Carol & Fabes, Richard. (2011). The Importance of Mutual Positive Expressivity in Social Adjustment: Understanding the Role of Peers and Gender. *Emotion* (Washington, D.C.). 12. 304-13.
37. Šućur, Z. (2006). Siromaštvo, višedimenzionalna deprivacija i socijalna isključenost u Hrvatskoj. *Revija za sociologiju*, 37 (3-4), 131-147. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/13210>
38. Šućur, Z. (1995). Koncept socijalne isključenosti. *Revija za socijalnu politiku*, 2 (3), 223-230. <https://doi.org/10.3935/rsp.v2i3.517>

39. Tsakoglou, P. i Papadopoulos, F. (2002b) Aggregate Level and Determining Factors of Social Exclusion u Twelve European Countries. *Journal of European Social Policy* 12(3):211–225.
40. UNICEF (2008). Mišljenja i stavovi djece i mladih u Republici Hrvatskoj. Ured UNICEF-a za Hrvatsku.
41. UNICEF, (2015). SIROMAŠTVO I DOBROBIT DJECE PREDŠKOLSKE DOBI U REPUBLICI HRVATSKOJ. Ured UNICEF-a za Hrvatsku, Zagreb.
42. Vuković, D., (2010). GODINA BORBE PROTIV SIROMAŠTVA I SOCIJALNE ISKLJUČENOSTI- 2010. Godišnjak 2010. Univerzitet u Beogradu, Fakultet političkih nauka, 4(4).
43. Vlada Republike Hrvatske (2002). *Program borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti*
44. Vlada Republike Hrvatske (2014). *Strategija borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti u Republici Hrvatskoj*
45. *Zakon o predškolskom odgoju i naobrazbi* (Narodne novine 10/97 i 107/07)
46. Woodhead, M. (2012). *Različite perspektive o ranom djetinjstvu: teorija, istraživanje, politika*. Beograd: FF
47. White LO, Bornemann B, Crowley MJ, Sticca F, Vrticka P, Stadelmann S, Otto Y, Klein AM, von Klitzing K. Exclusion Expected? Cardiac Slowing Upon Peer Exclusion Links Preschool Parent Representations to School-Age Peer Relationships. *Child Dev.* 2021 Jan 5.
48. Wolfberg, P.J., Zercher, C., Lieber, J., Capell, K., Matias, S., Hanson, M., & Odom, S. (1999). "Can I Play with You?" Peer Culture in Inclusive Preschool Programs. *Research and Practice for Persons with Severe Disabilities*, 24, 69 - 84
49. Preuzeto 28.02.2021. sa stranice: <https://www.eurokonzalting.com/index.php/bspovratna-sredstva-i-krediti/item/927-ukljucivanje-djece-i-mladih-u-riziku-od-socijalne-iskljucenosti-te-osoba-s-invaliditetom-i-djece-s-teskocama-u-razvoju-u-zajednicu-kroz-sport>
50. Preuzeto 28.02.2021 sa stranice: https://eacea.ec.europa.eu/national-policies/eurydice/content/early-childhood-education-and-care-14_hr

51. Preuzeto 28.02.2021. sa stranice: <https://gov.hr/moja-uprava/obrazovanje/predskolski-odgoj-i-obrazovanje/program-predskole/216>
- 52.
53. Preuzeto 28.02.2021 sa stranice: <https://www.bijelikrug-hrvatske.hr/centar-za-sveobuhvatnu-pomoc-socijalno-isključenim-skupinama/>
54. Preuzeto 28.02.2021. sa stranice: <http://rctzg.hr/-/socijalno-ukljucivanje/>

7. PRILOZI

Prilog 1. Tablica baze u excelu: redni broj, baza, autor, godina, naziva rada

RB	Baza	autor	god	naziv rada
1	1	Pastori, G (Pastori, Giulia) ^[1] ; Mussi, A (Mussi, Alessandra) ^[2] ; Capelli, I (Capelli, Irene) ^[1] ; Francot, RJRM (Francot, RYanne J. R. M.) ^[3]	2021	Moroccan immigrant mothers' experiences of Italian preschool institutions. A mixed-method study
2	1	White, LO (White, Lars O.) ^[1] ; Bornemann, B (Bornemann, Boris) ^[2] ; Crowley, MJ (Crowley, Michael J.) ^[3] ; Sticca, F (Sticca, Fabio) ^[4] ; Vrticka, P (Vrticka, Pascal) ^[2,5] ; Stadelmann, S (Stadelmann, Stephanie) ^[1] ; Otto, Y (Otto, Yvonne) ^[1] ; Klein, AM (Klein, Annette M.) ^[1,6] ; von Klitzing, K (von Klitzing, Kai) ^[1]	2021	Exclusion Expected? Cardiac Slowing Upon Peer Exclusion Links Preschool Parent Representations to School-Age Peer Relationships
3	1	Nergaard, K (Nergaard, Kari)	2020	'I want to join the play'. Young children's wants and needs of empathy when experiencing peer rejections in ECEC
4	1	Hong, SY (Hong, Soo-Young) ^[1] ; Eum, J (Eum, Jungwon) ^[1] ; Long, YJ (Long, Yanjie) ^[1] ; Wu, CR (Wu, Chaorong) ^[2] ; Welch, G (Welch, Greg) ^[1]	2020	Typically Developing Preschoolers' Behavior Toward Peers With Disabilities in Inclusive Classroom Contexts
5	1	Ozokcu, O (Ozokcu, Osman)	2018	Investigation of Peer Relationships of Children with and without Special Needs in the Preschool Period
6	1	Cadima, J (Cadima, Joana) ^[1] ; Aguiar, C (Aguiar, Cecilia) ^[2] ; Barata, MC (Clara Barata, M.) ^[3]	2018	Process quality in Portuguese preschool classrooms serving children at-risk of poverty and social exclusion and children with disabilities
7	1	Rizzo, MT (Rizzo, Michael T.) ^[1] ; Cooley, S (Cooley, Shelby) ^[2] ; Elenbaas, L (Elenbaas, Laura) ^[1] ; Killen, M (Killen, Melanie) ^[1]	2018	Young children's inclusion decisions in moral and social-conventional group norm contexts
8	1	Flannigan, C (Flannigan, Caileigh) ^[1] ; Dietze, B (Dietze, Beverlie) ^[2]	2017	Children, Outdoor Play, and Loose Parts
9	1	Sarimski, K (Sarimski, Klaus) ^[1]	2015	Peer Relationships and School Readiness of Children with Down Syndrome in Integrative Kindergartens and Preschools
10	1	Stenseng, F (Stenseng, Frode) ^[1,2,3] ; Belsky, J (Belsky, Jay) ^[4] ; Skalicka, V (Skalicka,	2015	Social Exclusion Predicts Impaired Self-Regulation: A 2-Year Longitudinal Panel Study Including the Transition from Preschool to School

		Vera) ^[3] ; Wichstrom, L (Wichstrom, Lars) ^[1,3,5]		
11	1	Stenseng, F (Stenseng, Frode) ^[1] ; Belsky, J (Belsky, Jay) ^[2] ; Skalicka, V (Skalicka, Vera) ^[1] ; Wichstrom, L (Wichstrom, Lars) ^[1]	2014	Preschool Social Exclusion, Aggression, and Cooperation: A Longitudinal Evaluation of the Need-to-Belong and the Social-Reconnection Hypotheses
12	1	Hoover, SD (Hoover, Sarah D.) ^[1] ; Kubicek, LF (Kubicek, Lorraine F.); Rosenberg, CR (Rosenberg, Cordelia Robinson); Zundel, C (Zundel, Claudia); Rosenberg, SA (Rosenberg, Steven A.)	2012	Influence of behavioral concerns and early childhood expulsions on the development of early childhood mental health consultation in Colorado
13	1	Choo, MS (Choo, Mei Sze); Xu, YY (Xu, Yiyuan) ^[1] ; Haron, PF (Haron, P. Fatimah) ^[2]	2012	Subtypes of Nonsocial Play and Psychosocial Adjustment in Malaysian Preschool Children
14	1	Sallquist, J (Sallquist, Julie) ^[1] ; DiDonato, MD (DiDonato, Matthew D.) ^[1] ; Hanish, LD (Hanish, Laura D.) ^[1] ; Martin, CL (Martin, Carol Lynn) ^[1] ; Fabes, RA (Fabes, Richard A.) ^[1]	2012	The Importance of Mutual Positive Expressivity in Social Adjustment: Understanding the Role of Peers and Gender
15	1	<u>Gulay, H (Gulay, Hulya)</u>	2011	The self-perception, social impact, social preferences and peer relations of Turkish children between the ages of five and six
16	1	Diamond, KE (Diamond, Karen E.) ^[1] ; Hong, SY (Hong, Soo-Young) ^[2]	2010	Young Children's Decisions to Include Peers With Physical Disabilities in Play
17	1	Diamond, K (Diamond, Karen) ^[1] ; Tu, HF (Tu, Huifang) ^[2]	2009	Relations between classroom context, physical disability and preschool children's inclusion decisions
18	1	Horstkotte, E (Horstkotte, E.) ^[1] ; Zimmermann, E (Zimmermann, E.) ^[1]	2008	Unequal Living Conditions and Health Chances in Preschool Children: Support Protective Factors - Limit Risk Factors
19	1	<u>High, PC (High, Pamela C.)</u>	2008	School readiness
20	1	Nelson, LJ (Nelson, Larry J.) ^[1] ; Hart, CH (Hart, Craig H.); Evans, CA (Evans, Cortney A.)	2008	Solitary-functional Play and Solitary-pretend Play: Another Look at the Construct of Solitary-active Behavior Using Playground Observations
21	1	Palermo, F (Palermo, Francisco) ^[1] ; Hanish, LD (Hanish, Laura D.) ^[1] ; Martin, CL (Martin, Carol Lynn) ^[1] ; Fabes, RA (Fabes, Richard A.) ^[1] ; Reiser, M (Reiser, Mark) ^[1]	2007	Preschoolers' academic readiness: What role does the teacher-child relationship play?
22	1	Wolfberg, PJ (Wolfberg, PJ); Zercher, C (Zercher, C); Lieber, J (Lieber, J); Capell, K (Capell, K); Matias, S (Matias,	1999	"Can I play with you?" peer culture in inclusive preschool programs

		S); Hanson, M (Hanson, M); Odom, SL (Odom, SL)		
--	--	--	--	--

Prilog 2. Tablica baze u Excelu: naziv publikacije i države autora

naziv publikacije	država prvog autora	država 2. autora	država 3. autora	D4 i više
CONTEMPORARY SOCIAL SCIENCE	Italy	Italy	Netherlands	
CHILD DEVELOPMENT	Germany	Germany	USA	Svitzerland, England, Germany
EARLY YEARS	Norway			
JOURNAL OF EARLY INTERVENTION	NE USA	IA USA		
INTERNATIONAL JOURNAL OF EARLY CHILDHOOD SPECIAL EDUCATION	Turkey			
EARLY CHILDHOOD RESEARCH QUARTERLY	Portugal	Portugal	Portugal	
JOURNAL OF EXPERIMENTAL CHILD PSYCHOLOGY	USA	USA	USA	
JOURNAL OF CHILDHOOD STUDIES	Canada	Canada		
FRUHE BILDUNG	Germany			
JOURNAL OF PERSONALITY	Norway	Norway	Norway	USA
PERSONALITY AND SOCIAL PSYCHOLOGY BULLETIN	Norway	USA		
INFANT MENTAL HEALTH JOURNAL	USA	USA	USA	USA
SOCIAL DEVELOPMENT	USA	Malaysia		
EMOTION	USA			
EARLY CHILD DEVELOPMENT AND CARE	Turkey			
JOURNAL OF EARLY INTERVENTION	USA	USA		
JOURNAL OF APPLIED DEVELOPMENTAL PSYCHOLOGY	USA	USA		
GESUNDHEITSWESSEN	Germany	Germany		
PEDIATRICS	USA			
SOCIAL DEVELOPMENT	USA	USA		
EARLY CHILDHOOD RESEARCH QUARTERLY	USA	USA	USA	
JOURNAL OF THE ASSOCIATION FOR PERSONS WITH SEVERE HANDICAPS	USA	USA	USA	USA

Prilog 3. tablica baze u Excelu: ključne riječi

K1	K2	K3	K4	K5	K6	K7
----	----	----	----	----	----	----

Immigrat ion and motherho od	parent- school relationship and communicat ion	educatio nal inequalit ies	mixe d- meth ods	narrative research		
SOCIAL EXLUSI ON	NEURAL RESPONSE S	ATTAC HMENT	REJE CTIO N	ASSOCIATI ONS	CHILD	PLAY; WAVE; ADOLESCENTS ;SYMPTOMS
Peer rejection	play	ECEC	empa rhy	well-being	PRESCHOOL	EXCLUSION
preschool	inclusion	descripti ve observati onal methods	social devel opme nt	teacher intervention	eco-behavioral analysis	classroom contexts
Early childhoo d education	preschool period	inclusion	peer relato ns	children with and without special needs		
Process quality	Teacher- child interactions	Preschoo l	Struc tual featur es	Low-income	Disabilities	
Moral develop ment	Inclusion	Social exclusio n	Grou p norm s	Group dynamics	Social domain theory	
outdoor play	loose parts	early childhoo d develop ment	unstr uctur ed play	natural environments	play development	
down syndrom e	social competence	inclusion				
BULLYI NG VICTIMI ZATION	EXECUTIV E ATTENTIO N	EFFORT FUL CONTR L	FIT IND EXE S	PEER	ADJUSTMENT	REJECTION;BE HAVIOR;QUES TIONNAIRE; ANTECEDENTS
need-to- belong	prosocial behavior	self- regulatio n	ostrac ism	development		
PRESCH OOL						
social reticence	solitary- active play	Malaysia n				
positive emotion	mutuality	peer relations hips	gend er	social adjustment		
self- perceptio n	social impact	social preferenc e	peer relato ns	Turkish kindergarten children		
disabiliti es and develop	preschool inclusion	early intervent	multi variati ve	research methods	preschoolers	young children

ment delays		ion issues	statist ics			
Physical disability	preschool children	inclusion	play conte xt	justifications relations between classroom context	Physical disability and preschool children's inclusion decisions	
child poverty	developmen tal chances	resource s	Tipp Tapp	intergrated concepts for action		
school readiness	kindergarten	early educatio n	childr en's well- being	social and emotional development	role of the pediatrician	
social withdraw l	solitary- active withdrawal	playgrou nd				
teacher- child relations hip	preschool	academic readiness				
peer culture	inclusive preschol	sociocult ural influence s				

Prilog 4: tablica baze u Excelu: oznaka, dostupnost, vrsta publikacije, vrsta rada, dizajn, kvalitativni dizajn, kvantitativni dizajn

Oznaka	Dostupan cjelovit rad	Vrsta publikacije	Vrsta rada	Dizajn	Kvalitativni dizajn	Kvalitativni dizajn (graf)
roditelji imigranti	1	1	3	3	2,3	5
OČEKIVANA EKSKLUZIJA	1	1	3	3	5	6
zajednička igra	1	1	3	2	2	2
tipična djeca	1	1	3	2	1	1
odnosi među djecom	1	1	3	2	2	2
proces kvalitete	1	1	3	2	2	2
moralne i socijo-konvencionalne grupne norme	1	1	3	2	2	2
igra na vanjskom prrostru	0	1				
integracija djece s down sindromom	0	1			2	2
predikcije	1	1	3	2	2	2
agresija i kooperacija	1	1	3	2	1	1
mentalno zdravlje djece	1	1	3	2	1	1
nesocijalna igra	1	1	3	2	1	1
obzirom na spol	1	1	3	2	1	1
turska djeca	1	1	3	2	2	2

djeca s fizičkim teškoćama	1	1	3	2	1	1
inkluzija	1	1	3	2		
djeca iz lošijih susjedstva	0	1	2	2		
spremnost djece za školu	1	1	1		1	1
osamljena igra	1	1	2	2	1	1
odnosi između odgojitelja i djece	1	1	3	2	2	2
uključenost djece u igru	1	1	3	3	1	1

Prilog 5.: tablica u bazi excel implikacije

implikacije
The findings may contribute to identifying factors facilitating or hindering immigrant parents' full inclusion and participation in the community life.
Our data also carry implications about the developmental origins of physiological reactivity to exclusion in attachment representations
The findings highlight the importance of the ECEC practitioner's being present and available for emotional and social support for children in play negotiations, as well as her or his involvement in facilitating participation, encouraging children's empathic expressions, and promoting inclusion
This is one of the unique contributions of this study because the detailed observations of typically developing children in inclusive classroom settings would inform researchers and practitioners in developing an intervention or professional development program that involves naturalistic contexts and activities as a venue for promoting social interactions between children with and without disabilities.
The findings of the study support the requirement to develop effective intervention programs which will increase the peer relationships and peer acceptance of children with special needs in preschool inclusive classes.
we found modest associations between structural features and CLASS organizational and instructional support, suggesting a complex interplay among structural features in predicting levels of teacher-child interactions
the current study revealed differences in how preschool children weigh moral and social-conventional concerns in intergroup contexts.
the results comply with the view that children's regulating capabilities are formed by social experiences in their peer settings. This highlights the importance of creating inclusive and nurturing social environments as well as involving effective interventions targeting social exclusion in the preschool and early school years
the present findings are relevant to associated approaches to social marginalization, such as victimization, peer rejection, and ostracism, in the sense that they more or less deal with the same psychological condition: the deprivation of belongingness.
Recommendations are offered regarding the infrastructure needed to sustain mental health consultation capacity in early care and education settings, and related policies and practices.
The findings provide support for a multidimensional view of nonsocial play in Malaysian children.
Peer preference and acceptance are directly related to self-perception of children. Peer acceptance affects children, and their self-perceptions shape their peer-acceptance.
These results suggest that adaptations of planned activities that promote participation by reducing motor demands for all children, along with attention to issues of fairness and equity of opportunity, may be effective classroomwide interventions to support inclusion of children with disabilities in play activities with peers.
n, observational research has demonstrated that children with disabilities receive fewer social bids and are excluded from play significantly more often than are their typically developing peers

our findings demonstrate that the teacher–child relationship provides an avenue for maximizing young children’s successful entry into kindergarten by increasing positive school experiences in preschool
, by looking more deeply and broadly at peer culture as a reflection of the unique and complex social worlds created by children, we as adults might begin to reshape our own understanding of what inclusion means and what we can do to support children with disabilities in the process.